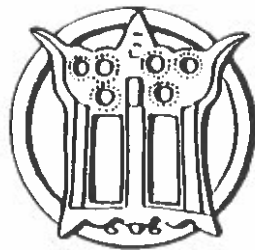

**Rapporter över kulturhistoriska
undersökningar inom
Arjeplog sn, Lappland
1989-1991**

**Rapport 2
Silvermuseet
1993**

Innehållsförteckning

Lars Liedgren

1. INVENTERINGAR AV GALTISGUTJ OCH ÅSENOMRÅDET, ARJEPLOG SOCKEN, LAPP- LAND, 1989.....	1
1.1. Inledning.....	1
1.2. Sammanfattning av inventeringsresultatet.....	1
1.2.1. Kommentarer till erosionen i området.....	1
1.2.2. Påträffade anläggningstyper.....	1
1.2.4. Kommentarer kring de olika fornlämnningstyperna.....	2
A Härdar.....	2
B Kokgropar.....	2
C Boplatser av stenålderskaraktär.....	3
D Boplatsgropar.....	3
1.3. Hotade objekt som bör undersökas.....	3
1.4. Beskrivning av ej tidigare registrerade fornlämningslokaler.....	5
1.4.1. SMA 270.....	5
1.4.2. SMA 271.....	5
1.4.3. SMA 272.....	5
1.4.4. SMA 273.....	5
1.4.5. SMA 274.....	6
1.4.6. SMA 275.....	6
1.4.7. SMA 276.....	6
1.4.8. SMA 277.....	6
1.4.9. SMA 278.....	7
1.4.10. SMA 279.....	7
1.4.11. SMA 280.....	7
1.4.12. SMA 281.....	7
1.4.13. SMA 282.....	8
1.4.14. SMA 283.....	8
1.4.15. SMA 284.....	8
1.4.16. SMA 285.....	8
1.4.17. SMA 286.....	9
1.4.18. SMA 287.....	9
1.4.19. SMA 288.....	9
1.4.20. SMA 289.....	9
1.4.21. SMA 290.....	9
1.4.22. SMA 291.....	10
1.4.23. SMA 292.....	10
1.4.24. SMA 293.....	10
1.4.25. SMA 294.....	10
1.4.26. SMA 295.....	10
1.4.27. SMA 296.....	10
1.4.28. SMA 297.....	11
1.4.29. SMA 298.....	11
1.4.30. SMA 299.....	11
1.4.31. SMA 300.....	11
1.4.32. SMA 301.....	11
1.4.33. SMA 302.....	12
1.4.34. SMA 303.....	12
1.4.35. SMA 304.....	12
1.4.36. SMA 305.....	12
1.4.37. SMA 306.....	12
1.4.38. SMA 307.....	12
1.4.39. SMA 308.....	12
1.4.40. SMA 309.....	13
1.4.41. SMA 310.....	13
1.4.42. SMA 311.....	13
1.4.43. SMA 312.....	13
1.4.44. SMA 313.....	13

1.4.45. SMA 314.....	13
1.4.46. SMA 315.....	14
1.4.47. SMA 316.....	14
1.4.48. SMA 317.....	14
1.4.49. SMA 318.....	14
1.4.50. SMA 319.....	14
1.4.51. SMA 320.....	15
1.4.52. SMA 322.....	15
1.5. Beskrivning av återbesökta, tidigare registrerade lokaler.....	15
1.5.1. Raä nr 405.....	15
1.5.2. Raä nr 412.....	15
1.5.3. Raä nr 522, Varghalsen.....	15
1.5.4. Raä nr 523.....	15
1.5.5. Raä nr 527, Galgbacken.....	16
1.5.6. Raä nr 538.....	16
1.5.7. NM 8.....	16
1.5.8. NM 10.....	16
1.5.9. NM 12.....	16
1.5.10. SMA 1988:2-4.....	16
1.6. Källor och referenser.....	17
2. RAPPORT ÖVER ARKEOLOGISK DELUNDERSÖKNING AV EN FÅNGSTGROP VID RACK- TRÄSK, RAÄ NR 402, ARJEPLOG SOCKEN, LAPPLAND, 1989.....	19
2.1. Inledning.....	19
2.2. Områdesbeskrivning.....	19
2.3. 1989 års undersökningar.....	19
2.3.1. Syfte med undersökningarna.....	19
2.3.2. Arbetstid, arbetsstyrka samt finansiering.....	19
2.3.3. Fångstgropssystemet i Rackträsk, beskrivning.....	19
2.3.4. Tidigare utgrävningar av gropar i fångstgropssystemet.....	20
2.3.5. Undersökningsmetodik och tekniska uppgifter vid utgrävningen 1989.....	21
2.3.6. Utgrävning av fångstgrop nr 14a.....	22
2.3.6.1. Beskrivning före avtorvning.....	22
2.3.6.2. Beskrivning efter avtorvning.....	23
2.3.6.3. Beskrivning efter nedgrävning 0,15-0,5 m.....	23
2.3.6.4. Beskrivning efter 0,65-1,0 m nedgrävning.....	23
2.3.6.5. Beskrivning av profil NÖ-SV.....	24
2.3.6.6. Beskrivning av långprofil NV-SÖ.....	29
2.3.7. Datering.....	29
2.3.8. Slutsatser.....	29
2.4. Förteckning över kolprover.....	29
2.5. ¹⁴ C-dateringar.....	30
2.6. Källor och referenser.....	30
<u>Ingela Bergman</u>	
3. RAPPORT ÖVER ARKEOLOGISK UTGRÄVNING AV EN HÄRD VID STORA MATTAURE, ARJEPLOG SOCKEN, LAPPLAND, 1988.....	31
3.1. Inledning.....	31
3.2. Områdesbeskrivning.....	31
3.3. Tekniska uppgifter.....	32
3.4. Arbetsstyrka och finansiering.....	32
3.5. Utgrävningsbeskrivning, anläggning nr 5, härd.....	33
3.6. Datering av anläggningen.....	35
3.7. Sammanfattning.....	36
3.8. Referenser.....	36
4. RAPPORT ÖVER ARKEOLOGISK UTGRÄVNING AV FÖRRÅDSGROP VID KUOLETIS- JAURE, ARJEPLOG SOCKEN, LAPPLAND, 1990.....	37
4.1. Inledning.....	37
4.2. Områdesbeskrivning.....	37
4.3. Arbetsstyrka och finansiering.....	37
4.4. Anläggningsbeskrivning, burra, Guoletisjaure.....	37

4.5. Sammanfattning.....	41
4.6. Referenser.....	41
5. RAPPORT ÖVER ARKEOLOGISK DOKUMENTATION AV GRAVANLÄGGNING PÅ SUDDUMSUOLOJ, ARJEPLOG SOCKEN, LAPPLAND, 1990.....	43
5.1. Inledning.....	43
5.2. Tidigare undersökningar på platsen.....	43
5.3. Arbetsstyrka, tidsåtgång samt finansiering.....	43
5.4. Områdesbeskrivning.....	43
5.5. Anläggningsbeskrivning.....	44
5.6. Kommentar.....	45
5.7. Referenser.....	46
6. TECKENFÖRKLARINGAR.....	48

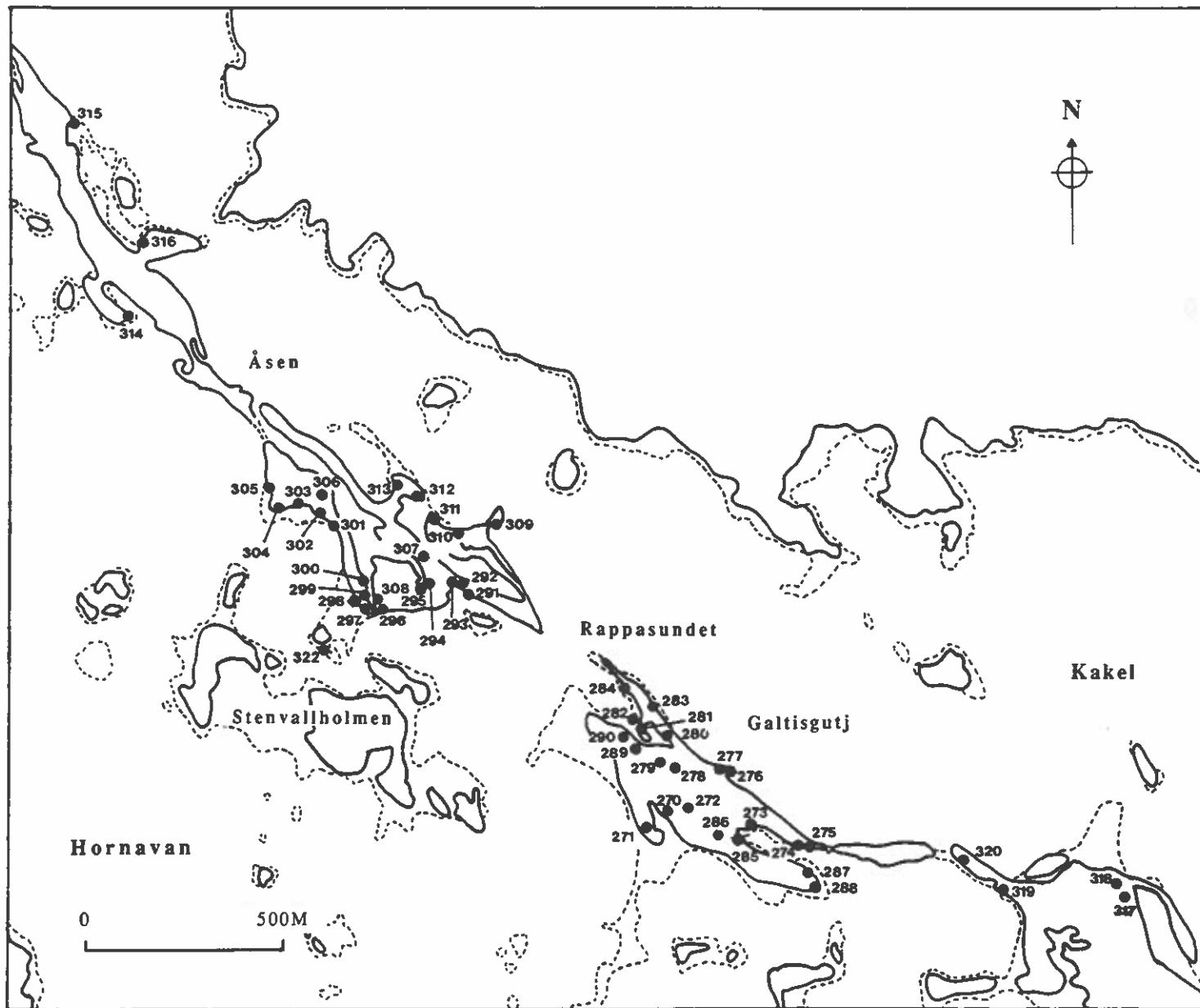

Fig. 1:1. Karta över nyregistrerade lokaler 1989 inom Åsenområdet och Galtisgutj. Prickad linje anger vattenstånd före dämning, heldragen linje anger vattenstånd efter dämning, fylld cirkel markerar fornlämningslokal, numrering i SMA-serie. Ritning av Lars Liedgren.

1. Inventeringar av Galtisgutj och Åsen-området, Arjeplog socken, Lappland, 1989

1.1. Inledning

Galtisgutj och Åsen-området, väster om Arjeplogs samhälle, är klassat som riksintresse. Det närmare 10 km långa ås-området fungerar som en skiljande barriär mellan de två stora sjöarna Hornavan och Kakel. Inventeringar och utgrävningar av fasta fornlämningar har skett i detta område i flera omgångar. De mest omfattande utförda av Riksantikvarieämbetet under 1960-talet. Det arbetet föranleddes av regleringar av sjösystemen.

Vid inventeringarna på 1960-talet granskades främst den strandzon som låg under dämningensgränsen. Vid undersökningarna registrerades ett 40-tal fornlämningslokaler inom 1989 års inventeringsområde. I huvudsak utgjordes dessa av sten- och bronsåldersboplatser, men även härdar, kok- och fångstgropar registrerades. 1983 utförde arkeologiska institutionen vid Umeå universitet en del inventeringar. Under detta år genomfördes även utgrävningar (Bergman 1993).

Under de senare åren har en hel del nya fornlämningslokaler uppmärksammats inom Galtisgutj och Åsen-området. Dessutom har det noterats att flera nyfunna, men även gamla fornlämningsplatser, hotas av erosion, som på p.g.a. dämningen av Hornavan är mycket betydande, särskilt på utsatta platser. För att erhålla kunskap om förekomst, art, och erosionshot, genomförde Silvermuseet en inventering våren 1989.

I nedanstående följer en fullständig förteckning över de nyregistrerade fornlämningslokalerna samt också en förteckning över återbesökta, tidigare kända lokalerna.

Numrering av de fornlämningslokaler som påträffades vid inventeringarna 1989 har skett i Silvermuseets nummerserie (SMA) med början i SMA nr 270.

Till Åsen-området hör även Stenvallholmen. Området som efter dämningen av Hornavan utgörs av en ö, har inventerats vid ett tidigare tillfälle av S.-D. Hedman och kommer att redovisas i separat rapport.

Inventeringarna 1989 inriktades på fasta fornlämningar, ej på registrering av i vatten uteroderat material. I en del fall har dock gamla nummer återbesökts, samt på några nya lokaler har utrasat material registrerats. Alla fornlämningar har kontrollerats med jordsond. P.g.a. att tjälen har legat kvar i en hel del gropar har bedömningen av kokgropar försvårats. Detta kan ha lett till att några lämningar möjligen har felbedömts. I nedanstående beskrivningar används begreppet skörbränd sten och skärvgsten såsom likvärdigt, dvs. betecknande tydligt eldpåverkad sten. Skärvg sten betecknar sten med skarpa kanter utan tydliga spår av eldpåverkan.

1.2. Sammanfattning av resultat

1.2.1. Kommentarer till erosionen i området

Erosionen inom Galtisgutj och Åsen-området är varierande. Mest utsatta är de branta partierna av åsarna. Inom långa partier har betydande ytor eroderat bort (bild 1:2). I landskapet markeras erosionen tydligast där åsen möter vattnet i öppna lägen. Områden belägna inne i vikarna har klarat sig bättre. En hel del anläggningar är i dag hotade av den pågående erosionen (se vidare nedan). En del anläggningar har också redan helt förstörts av erosionen.

1.2.2. Påträffade anläggningstyper

Tabell 1:1 visar antal och typ av fornlämningar inom nyregistrerade fornlämningslokaler. Totalt kunde 52 lokaler med 80 fornlämningar registreras inom Galtisgutj och Åsen-området. Resultatet gör att antalet lokaler mer än fördubblats gentemot tidigare.

Bild 1:1. Åsenområdet från SSÖ. Foto av Johan Fjellström.

Huvudparten av fornlämningarna utgörs av kokgropar (27 lokaler) samt härdar (16 lokaler). En mindre del utgörs av fångstgropar (4 lokaler), skärvstensförekomster, skärvstenspackningar samt rödfärgningar med skärvsten (se fig. 1:1 samt tab. 1:1).

1.2.3. Kommentarer kring de olika fornlämningstyperna

A. Härdar

Totalt påträffades 24 R-klassade härdar på 16 lokaler samt även några osäkra och recenta härdar. I sex fall förekommer härdar och kokgropar inom samma lokal.

De flesta härdar har stenskonung och en inre packning av skörbrända stenar. Av de registrerade härdarna förekommer både de som har förhöjt ytplan och de som saknar sådant. Större stenar i kortsidorna förekommer sparsamt. Den yttre formen är oftast oval, men även rektangulära härdar förekommer. Ofta har anläggningarna förutom sten, en tydlig fyllning av mörkbrun jord och därunder ett tydligt lager med rödbränd jord av varierande tjocklek.

B. Kokgropar

Totalt påträffades 39 kokgropar fördelade på 27 lokaler. Kokgroparna förekommer oftast enstaka eller parvis. Fler än tre kokgropar på en och samma lokal har inte påträffats. Övervägande delen förekommer också på fornlämningslokaler med enbart kokgropar. Det topografiska läget för kokgroparna skiljer sig relativt markant från härdarnas lokalisering. Ofta förekommer kokgroparna inom Åsen-området på markerade ryggar av sandiga åsar, i kant av åsar eller på krön av moränkullar (dock ej alltför höga). Den övervägande delen ligger i sandmark.

P.g.a. det topografiska läget är det troligt att fornlämningskategorin har klarat sig bättre från förstörelse än andra. En tydlig anknytning till vinklänan är också skönjbar i materialet, t. ex. vid Hällviken söder om Rappasundet.

Bild 1:2. Åsenområdet med fornlämningarna SMA 296 (kokgropar) och SMA 297 (kokgrop samt skärvtensförekomst). Den ena kokgropen vid SMA 296 ligger i rasbranten och har till största delen förstörts av erosion. Foto fr SV, av Lars Liedgren.

Formmässigt är de ovala groparna vanligast men även rektangulära och runda gropar har påträffats. Storleksmässigt sprider sig anläggningarna från ca 0,6 m till 2,6 m längd. En av de längsta kokgroparna i området har en mycket tydligt rektangulär form (SMA 316:2).

Sondning i kokgroparna visar ofta på en mycket tät stenpackning av skörbränd sten därunder ett kraftigt kollager. Många av anläggningarna har antydda vallar, 0,5-1,0 m br och 0,05-0,15 m h. I vallarna finns ofta rödbränd jord, kol samt ibland även skärvtstenar. I en del gropar markeras den inre formen mycket tydligt av ett växttäckte av mossor.

C . Boplatser av stenålderskaraktär

Många av de sten- och bronsåldersboplatser som registrerades under 1960-talet är i dag till största delen bortspolade, översandade och/eller belägna under vattenytan vid normalt vattenstånd. En mera rättvisande bild av ännu ej upptäckta boplatser av stenålderskaraktär kan endast fås genom en inventering av området vid mycket lågt vattenstånd. Exempel från Stenvallholmen visar att antalet lokaler kan mångdubblas genom besiktning vid lämpligt vattenstånd.

D. Boplatsgropar

Inom det inventerade området framkom även tre R-klassade boplatsgropar. I samband med en av dessa förekommer skärvtsten.

1.3. Hotade objekt som bör undersökas

Av de 52 lokalerna har 15 lokaler anläggningar som är mer eller mindre hotade av förstörelse genom främst erosion, men även i viss mån av markslitage. Dessa utgörs av: SMA 275, SMA 277, SMA 283, SMA 287, SMA 291, SMA 294, SMA 296, SMA 297, SMA 302, SMA 311, SMA 318, SMA 1988:2-4, NM 10, R 523, R 527. Dessa lokaler bör åtgärdas enligt nedanstående.

Fornlämningstyper	Fångstgr	Härdar	Kokgr	Boplgr	Skärvstf	Boplusa	Summa
Antal R	6	24	39	3	6	2	80
Antal osäkra	0	3	3	2	0	0	8
Antal lokaler med R	4	16	27	3	6	2	58

Tab. 1:1. Sammanställning av nyregistrerade fornlämningstyper vid Åsen-inventeringen 1989.

SMA 296 och NM 10 bör snarast undersökas då de kan vara borta om något år. Åtta andra lokaler bör undersökas så fort som möjligt.

SMA 275:1-5 Härd, skärvstenspackningar samt två kokgropar.

SMA 277:1-2 Skärvstensförkomst samt härd.

SMA 283 Skärvsten samt rödfärgning.

SMA 291 Kokgrop.

SMA 297:2 Skärvsten samt rödfärgning.

SMA 311 1 Kokgrop, SMA 1988:2-4, 1 kokgrop.

Raä nr 527:6 Kokgrop.

Detta skulle innebära att totalt sex kokgropar, två härdar, tre skärvstensförekomster, två skärvstenspackningar skulle undersökas, totalt 13 olika objekt. Om detta skulle kunna genomföras skulle fornlämningsläget inom Åsen-området att bringas under kontroll.

Totalt behövs ca 40 arbetsdagar för utgrävningarna. Med tillägg av 15 dagars rapporttid blir den totala summan arbetsdagar 55.

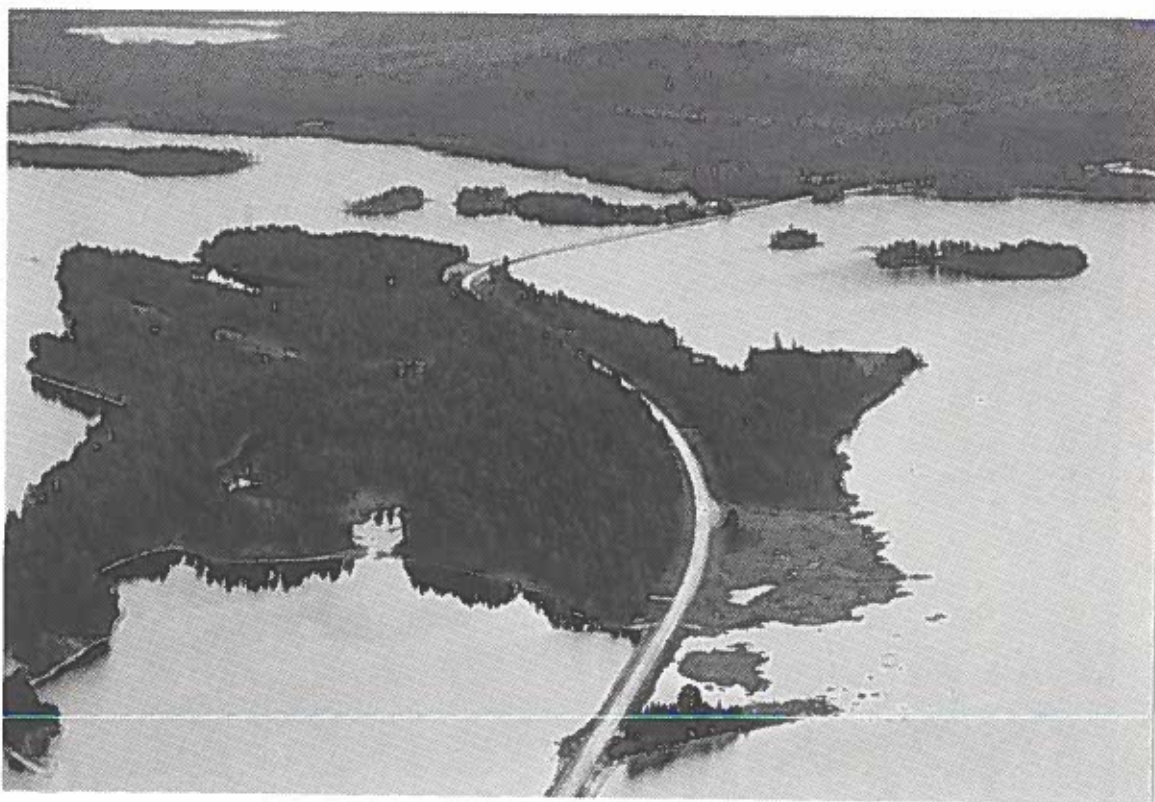

Bild 1:3. Galtisgutj från NV. Till höger är den utgrävda och helt överdämnda boplatsen vid Rappasundet, Raä nr 532a. Foto fr N, av Lars Liedgren.

1.4. Beskrivning av ej tidigare registrerade fornlämningslokaler

1.4.1. SMA 270

På plan moränmark 12 m SV om vägbanan är:

Härd, oval, 1,8x1,3 m (NÖ-SV). Syn och kännbar skoning av 0,15-0,2 m stora stenar, delvis ngt. omplockad. Delvis förhöjt ytplan i förhållande till omgivande markplan (i norr ca 0,1m). Till största delen övermossad fyllning. I fyllningen en tät packning av troligen 0,05-0,15 m stora stenar. Provstick med jordsond visade på en profil med från toppen 0,03 m kolblandad jord, 0,02 m svag blekjordsbildning därunder ett ca 0,08 m tj lager med rödbränd sand.

1.4.2. SMA 271

Anläggningen är belägen i SV-sluttande sandmark på SV sidan av moränås, ca 40 m SV om vik:

Kokgrop, oval, 1,8x1,3 m (NV-SÖ) och 0,1-0,2 m dj. I NV, SV och SÖ är en vall, 0,5-1,0 m br och 0,05-0,2 m h. Provstick med jordsond i mitten av gropen visade på ett kompakt lager med skörbränd sten, därunder var ett kollager. I vallen fanns rödbränd jord med enstaka inslag av skärvensten.

1.4.3. SMA 272

Anläggningen är belägen på en låg 8-10 m bred moränåstrygg, på båda sidor omgärdad av vatten:

Kokgrop, oval, 1,1x0,7 m (NV-SÖ) och intill 0,3 m dj. Svag antydd vallar runt om, 0,5-1,0 m br (tydligast i SÖ). I botten av gropen finns rikligt med sten, därunder ett kollager. I vallen finns även spår av rödbränd jord samt kol och sot.

1.4.4. SMA 273

Inom ett ca 35x10 m stort område, på ett utflackat strandplan, 2-8 m från strandhak, är tre härdar samt tre kokgropar. Längst i VSV på mindre udde är:

Nr 1 Härd, oval, 1,3x0,75 m (NNV-SSÖ). Anl syns som en stenpackning av 0,1-0,2 m stora delvis skärviga stenar, tydlig stenskonig saknas. Endast svagt förhöjt ytplan. Mellan stenarna i fyllningen är ett 0,07 m tj lager av gråbrun, sotig jord, därunder ett 0,07 m tj lager starkt rödbränd jord. Anl har troligen återanvänts i sen tid.

6 m NV om nr 1 är:

Nr 2 Härd, rektangulär?, 1,3x1,1 m (NV-SÖ). Begränsad av en syn och kännbar skoning av 0,1-0,2 m stora stenar. Förhöjt ytplan, 0,1-0,15 m h. Härdfyllning starkt övermossad. Stenfyllning samt mellan stenarna ett 0,06 m tj lager mörkbrun smetig jord, därunder ett 0,04 m tj lager blekjord. I botten ett 0,08-0,09 m tj lager rödbränd jord.

NÖ om nr 2, belägen i kant av liten moränkulle är:

Nr 3 Härd, oval/rektangulär, 1,1x0,9 m (NNV-SSÖ). Synlig skoning i SSÖ av två 0,2-0,4 m stora stenar (den senare sprucken i två delar). Förhöjt ytplan, 0,05-0,15 m h. Fyllning av ett ca 0,15 m tj lager rödbrun jord, därunder en gammal markyta med blekjord och kol.

13 m ÖNÖ om nr 3 är:

Nr 4 Kokgrop, oval, 1,7x1,3 m (närmast Ö-V) och intill 0,4 m dj. Vall synlig i ÖSÖ och SSÖ, 0,5-1,0 m br och intill 0,1 m h. I gropen är en stenpackning samt därunder ett intill 0,15 m tj kollager. I vallen finns relativt rikligt med syn och kännbar skärvig och skörbränd sten (0,1-0,15 m stora) samt rödbränd jord och kol. I V kanten av anl är en gammal stubbe.

2 m SV om nr 1 är:

Nr 5 Kokgrop, rundad, ca 0,9 m i diam och intill 0,2 m dj. Antydning till vall i söder och öster, 0,5 m br och 0,05 m h. I NNV är en skada efter rotstalp. I gropen finns en stenpackning samt därunder ett kollager.

1,5 m söder om nr 5 är:

Nr 6 Kokgrop, oval?, ca 1,0x0,9 m (N-S) och intill 0,2 m dj. Antydning till vall runt om, 0,5-1,0 m br och intill 0,15 m h. Provstick i gropen visade på en stenpackning, därunder ett kollager. Beväxt med ljung och mossa.

1.4.5. SMA 274

Inom ett 2x7 m stort område, på västra sidan av en liten lagun, på mindre åssträckning är två härdar. Längst i NNV är:

Nr 1 Härd, oval?, ca 0,9x0,6 m (NNV-SSÖ). Enstaka stenar synliga från skoning. Förhöjt ytplan, 0,1 m h. I fyllningen rikligt med sten. Mellan dessa är ett 0,08 m tj lager mörkbrun-rödbrun jord, under detta kol och sot. Anl är kraftigt övermossad.

4 m SÖ om nr 1 är:

Nr 2 Härd, kvadratisk?, ca 0,8x0,8 m. Stenskonig i SSV av två 0,2-0,25 m stora stenar, i övrigt saknas tydlig skoning. Däremot syns ett 15-tal stenar från en stenpackning, 0,05-0,15 m stora. Något förhöjt ytplan. Provstick med jordsond visade på ett 0,06 m tj lager sotsvart jord mellan stenarna, därunder ett 0,03 m tj lager blekjord. Under detta ett 0,08 m tj lager av rödbränd jord. Anl är beväxt med tre tallplantor.

1.4.6. SMA 275

På andra sidan av den lilla lagunen, SÖ om SMA 274, är inom ett 25x3 m stort område (Ö-V): en härd, två här-
dar/skärvstenspackningar samt två kokgropar. Längst i väster är:

Nr 1 Kokgrop, rundad?, ca 1 m i diam (mått osäkert). Anl är endast mycket svagt antydd, grop intill 0,1 m dj. Provstick med jordsond visade på en tät stenpackning inom den angivna ytan, därunder ett ca 0,15 m dj kollager.

6 m ÖSÖ om nr 1 är:

Nr 2 Härd/skärvstenspackning, delvis borteroderad i söder. I ytan syntes ett 5-tal skärvstenar, även några stenar låg nere vid vattenbrynet. Provstick med jordsond visade på rikliga förekomster av sten i fyllningen. Mellan stenarna är ett 0,04 m tj lager torv/brunjord, därefter ett 0,03 m tj lager blekjord. Under detta ett ca 0,12 m tj lager rödbränd jord. En benbit påträffades på 0,15 m dj i det rödrända jordlagret.

1 m ÖNÖ om nr 2 är:

Nr 3 Härd, rektangulär?, delar av den södra långsidan borteroderad. Nuvarande största mått 1,1x1,0 m (Ö-V). Kraftigt övermossat och förhöjt ytplan, ca 0,1 m h. I fyllningen är mycket rikligt med 0,1-0,15 m stora stenar. De som syns är ej särskilt skörbrända. Provstick med jordsond visade på ett ca 0,12 m tj lager med mörkbrun, smetig jord. Därunder blekjord och en orörd B-horisont.

5 m öster om nr 3 är:

Nr 4 Inom ett ca 0,6x0,5 m stort område är en skärvstenspackning. Anl är delvis förstörd av erosion i strandhak i SSV, här ligger ett 10-tal utrasade, 0,05-0,15 m stora, skärvstenar. Här syns också rödbränd jord vid provstick med jordsond.

8 m öster om nr 4 är:

Nr 5 Kokgrop, oval, 0,7x0,55 m (Ö-V) och intill 0,15 m dj. Svagt markerad vall runt om, 0,5 m br och 0,05 m h. Provstick med jordsond visade på en kraftig stenpackning, därunder ett kollager. Söder om anl syns några skärvstenar som sticker upp ur torven.

Kommentar: Samtliga av dessa anl kommer troligen i framtiden att försvinna p.g.a erosionen. Anl 2-5 kommer att vara borta inom något år.

1.4.7. SMA 276

På krön av en moränåssträckning, i SÖ-slutning och i kant av stig är:

Kokgrop, rund, 0,5 m i diameter och intill 0,15 m dj. Svagt antydd vall runt om, ca 0,5 m br och 0,05 m h. Provstick med jordsond visade på en kraftig stenpackning, därunder ett kollager. Beväxt med mossa och lingonris.

1.4.8. SMA 277

På avsats i strandplan NÖ om åssträckning är en härd och en skärvstenspackning. I mittpartiet av avsatsen vid erosionskant är:

Nr 1 Härd, oval, 1,2x0,8 m (ÖNÖ-VSV). Ställvis synlig skoning av 0,1-0,2 m stora stenar. Kraftigt övermossad, med ytplan i marknivå. I härdytan finns enstaka stenar. Vid provstick med jordsond framkom ett 0,06 m tj lager rödbränd jord under kolblandad torv, därefter 0,03 m gråbrun jord med kolinblandning och blekjord, ytterligare rödbränd jord (0,04 m), därefter B-horisont.

2 m ÖSÖ om nr 1 är:

Nr 2 Skärvstensförekomst, belägen inom ett ca 2,5x1,5 m stort område (NÖ-SV). Genom provstick med jordsond kunde ett flertal skörbrända stenar plockas fram. I samband med skärvstenen finns även starkt rödbränd jord intill ett djup av 0,15 m under torven. I erosionshak längst i ÖNÖ finns mycket rikligt med helt eller delvis utrasade skörbrända stenar samt rödbränd jord.

Kommentar: Båda anl kommer att erodera bort.

1.4.9. SMA 278

Drygt 30-talet m från varandra, på avsats och i kant av moränås är två kokgropar. Nr 1 är belägen ca 80 m öster om skarp vägkrök:

Nr 1 Kokgrop, oval, 2,5x1,5 m och intill 0,5 m dj. Antydning till vall runt om, 1-1,5 m br och 0,1-0,15 m h. Provstick med jordsond visade på en mycket riklig förekomst av sten, samt även kol, sot och rödbränd jord. 5 m NÖ om nr 1 är en 3x2 m (NV-SÖ) och intill 0,6 m dj grop, recent? Mellan de ovan nämnda anl finns en mängd kol och rödbränd jord under torven.

Ett 30-tal m norr om nr 1 är:

Nr 2 Kokgrop, oval, 1,3x0,9 m (N-S) och intill 0,4 m dj. Vall runt om, 1-1,5 m br och 0,1-0,15 m h. Sondning visade på rikligt med sten i botten av gropen samt därunder ett kollager.

1.4.10. SMA 279

Anl är belägen i Ö-slutning av mindre moränåsrygg, 30 m NNÖ om skarp vägkrök samt 70 m väster om SMA 278:2:

Kokgrop, oval, ca 1,1x0,9 m (NV-SÖ) och 0,1-0,2 m dj. Vall i SV och SÖ, 1,0-1,5 m br och 0,1-0,15 m h. Provstick med jordsond visade på en mycket tät stenpackning samt kol och rödbränd jord. Omedelbart i anslutning till norra delen av anl är två yngre tallar.

1.4.11. SMA 280

Drygt ett 20-tal m från varandra är en härd och en kokgrop? Anl är belägna på plåtå i SV kanten av större moränåsrygg. Omedelbart NÖ om stig är:

Nr 1 Härd, oval?, helt övermossad, ca 1,1x0,7 m (NNV-SSÖ). Delvis kännbar skoning runt om. Förhöjt ytplan, 0,1-0,15 m h. Provstick med jordsond visade på ett 0,02 m tj lager av mörkbrun, fet jord med inslag av mindre kolbitar. Därunder var ett minst 0,1 m tj lager starkt rödbränd jord.

23 m NV om nr 1 är:

Nr 2 Kokgrop?, oval, 1,0x0,7 m (NNV-SSÖ) och 0,25 m dj. Provstick med jordsond runt om anl visade på ställvis förekomst av rödbränd jord. Gropen gick ej att sonda i botten p.g.a. tjäle. Anl har bra form och utgör troligen en kokgrop.

1.4.12. SMA 281

På krön av mindre moränåssträckning är efter en ca 30 m l sträckning tre kokgropar. Längst i SSÖ är:

Nr 1 Kokgrop, rundad, ca 1,4 m i diam och 0,4 m dj. Vall runt större delen av anl, 1,0-1,5 m br och 0,1-0,15 m h. Provstick med jordsond visade på en stenpackning samt därunder ett kollager. Provstick i vallen visade på rödbränd jord, kolbitar, sot samt skörbränd sten.

2 m NNV om nr 1 är:

Nr 2 Kokgrop, rund, 1,0 m i diam och 0,3 m dj. Vall antydd runt om. Provstick med jordsond i gropen visade på en riklig stenpackning, därunder ett kollager. I vallen var rödbränd jord, kol samt skärviga stenar.

28 m norr om nr 2 är:

Nr 3 Kokgrop, oval, 1,0x0,7 m (NNV-SSÖ) och 0,2 m dj. Vall runt om, 0,05-1,0 m br. Omedelbart SSÖ om gropen är två tallar, dessa synes ha stort formen på gropen en del. Provstick med jordsond visade på en kraftig stenpackning i botten av gropen. I vallen fanns rödbränd jord, kol samt skärersten.

Kommentar: Anl nr 1-2 är välbevarade och fint belägna på åsen.

1.4.13. SMA 282

På krön av moränkulle är:

Kokgrop, oval, 2,5x2,0 m (N-S) och intill 0,7 m dj. Antydning till vall runt om, 1,0-1,5 m br och 0,05-0,2 m h (högst i S). Provstick med jordsond visade på en kraftig stenpackning i botten av gropen. I vallen finns rödbränd jord, kol samt skärersten. Beväxt med i SV kanten en större tall. Norr om gropen är tre andra gropar, ovala ca 1,5 m l, kokgropar? Dessa gick ej att sonad vid inventeringstillfället.

1.4.14. SMA 283

I erosionskant i kant av avsats mot strand, nedanför och NÖ om större moränsträckning är:

Skärstensförekomst, inom ett ca 1,0 m br och 0,2 m dj område är starkt rödbränd jord. Provstick med jordsond visade även på förekomst av skörbränd sten. Nedanför strandhaket på stranden syns här och var skörbränd sten.

1.4.15. SMA 284

Ca 7 m NÖ om strandhak, i nedre kanten av åssträckning, mot SV sluttande strandplan är:

Kokgrop, rund, 0,8 m i diam och 0,25 m dj. Vall runt om, 0,5-1,0 m br och 0,1-0,2 m h. Provstick i botten av gropen visade på en tät stenpackning, därunder på 0,4-0,5 m dj är ett kollager. I vallen är ställvis rödbränd jord. 3 m SÖ om nr 1 är ytterligare en grop, möjligen kokgrop, denna kunde dock ej sondas p.g.a. tjäle.

1.4.16. SMA 285

På platå av mindre moränsträckning (NV-SÖ) ca 10 m från nuvarande strandlinje är inom ett 28x5 m område (NVN-ÖSÖ) två härdar, en härd? samt tre kokgropar. Längst i SÖ är:

Nr 1 Kokgrop, oval, 1,3x0,9 m (ÖNÖ-VSV) och intill 0,3 m dj. Vall runt om, 0,5-1,0 m br och 0,05-0,2 m h. I NNV kanten av anl är en gammal stubbe. Provstick i gropen visade på en stenpackning, därunder ett kollager. I vallen finns rödbränd jord och kolbitar.

3 m väster om nr 1 är:

Nr 2 Härd, oval, ca 1,1x0,8 m. Kraftigt övermossad med kännbar skoning runt om. Förhöjt ytplan, 0,1-0,2 m h. Provstick i fyllningen visade på en stenpackning samt starkt rödbränd jord.

7 m NV om nr 2 är:

Nr 3 Kokgrop, oval, 2,2x1,3 m (NV-SÖ) och 0,3-0,4 m dj. Antydning till vall i alla sidor utom i NÖ, 0,5-1,0 m br och 0,05-0,1 m h. Provstick i gropen visade på en tät stenpackning, därunder ett kollager. I vallen fanns rödbränd jord, kol, sot samt skörbränd sten. I SV är en större stubbe.

1 m SV om nr 3 är:

Nr 4 Härd, oval, ca 1,2x0,8 m (NNÖ-SSV). Syn och kännbar skoning runt om. Förhöjt ytplan 0,1-0,15 m h. Provstick med jordsond visade på ett 0,04 m tj lager mörkbrun jord, därunder ett 0,3 m tj lager starkt rödbränd jord. Under detta ett 0,06 m tj lager elpåverkad blekjord, därunder opåverkad B-horisont. I härdens SSV delar är det rödbrända jordlagret intill 0,1 m tj.

2 m söder om nr 4 är:

Nr 5 kokgrop, oval, 1,2x0,9 m (Ö-V) och intill 0,3 m dj. Antydning till vall i alla sidor utom i norr. Provstick i gropen visade på en tät stenpackning samt därunder ett kollager. I vallen finns rödbränd jord samt kol. I södra kanten av anl är två större stubbar.

9 m NV om nr 4 är:

Nr 6 Härd?, rundad, ca 1 m i diam. Kraftigt övermossad. Förhöjt ytplan, 0,2 m h. Ingen syn eller kännbar skoning eller stenpackning. Provstick visade en mörkbrun, smetig ca 0,1 m tj härdfyllning, därunder starkt rödbränd jord.

1.4.17. SMA 286

Anl är belägen i plan mark, på svagt markerad moränåssträckning (NV-SÖ). SV om åsen är vatten.

Kokgrop, oval, 1,1x0,8 m (NV-SÖ) och intill 0,2 m dj. Antydda vallar runt om, 0,5-1,0 m br och 0,05-0,15 m h. I gropen finns en tät stenpackning, därunder ett kollager.

1.4.18. SMA 287

Belägen i norra änden av en svagt antydd moränås. 5 m väster om nuvarande strandhak och i östra kanten av brukningsväg är:

Kokgrop, rundad, ca 1,0 m i diam och 0,2 m dj. Möjligen vall i öster. Anl är dock nedtryckt genom brukning av vägen varför flera sidor kan ha haft vallar. Provstick i gropen visade på en tät stenpackning, därunder ett kollager. Möjligen finns flera anl ett 5-tal m SÖ om kokgropen, där är två gropar som ej gick att sonda p.g.a. tjäle.

1.4.19. SMA 288

På platå av mindre moränrygg, ett 5-15-tal m från nuvarande strandlinje, är två härdar och en kokgrop. Längst i NNÖ är:

Nr 1 Härd, oval, ca 1,1x0,7 m (NNV-SSÖ). Kraftigt övermossad. I SSÖ kanten syns en 0,3 m stor sten, övrig skoning kännbar. Förhöjt ytplan, 0,15-0,25 m h. Provstick med jordsond visade på en tämligen tät stenpackning, ett 0,06-0,15 m tj lager mörkbrun smetig jord, därunder ett 0,03-0,05 m tj lager rödbränd jord.

10 m SV om nr 1 är:

Nr 2 Härd, rund/kvadratisk, 0,8 m stor. I ytan syns en packning av 0,1-0,2 m stora stenar, dessa var endast svagt eldpåverkade. Anläggningen saknar uttalad skoning och ytplan ej förhöjt. Provstick med jordsond visade på rödbränd jord ca 0,1 m ned i marken. Av utseendet att döma kan härden ha varit relativt sent använd, eller möjligen utgrävd.

2 m söder om nr 2 är:

Nr 3 Kokgrop, oval, 1,0x0,7 m (NV-SÖ) och 0,1 m dj. Antydan till vall runt om, 0,5-1,0 m br och intill 0,1 m h. Provstick i gropen visade på en mycket riklig förekomst av skörbränd sten, dock kunde inget kol beläggas, ej heller särskilt mycket i vallen.

1.4.20. SMA 289

På avsats i moränåssträckning är två härdar samt en boplatzgrop, sandmark, tallhed. Längst mot SV är:

Nr 1 Härd, oval, ca 0,9x0,6 m. Förhöjt ytplan, 0,1 m h. Ingen syn eller kännbar stenskning eller stenpackning kunde noteras. Provstick i anl visade på ett intill 0,07 m tj lager starkt rödbränd jord. Därunder är blekjord med inslag av kol och sot. Anl betraktas som osäker p.g.a. avsaknaden av sten.

4 m NV om nr 1 är:

Nr 2 Härd, oval, ca 1,1x0,7 m (NÖ-SV). Syn- och kännbar skoning av 0,1-0,2 m stora stenar. Ytplan i nivå med övrig mark (möjligen ngt förhöjt). I fyllningen finns antydan till stenpackning. Provstick med jordsond visade ett 0,05 m tj lager svartbrun jord med kol och brända ben, därunder ett 0,08 m tj lager blekjord med kolinblandningar. I botten var ett 0,07 m tj lager med starkt rödbränd jord.

11 m norr om nr 2 är:

Nr 3 Boplatzgrop, oval, 3x2 m (VNV-ÖSÖ) och 0,5 m dj. Provstick i mitten av gropen visade på ett 0,2 m tj blekjordslag. Inga skärvstenar eller kol kunde påvisas i samband med denna anl. Blekjordslaget är dock så tunt att gropen knappast kan vara en naturbildning. Beväxt med mossor och lingonris.

1.4.21. SMA 290

Belägen i västra kanten av platå är:

Kokgrop, oval, 2,5x1,5 m (NNV-SSÖ) och intill 0,6 m dj. Antydan till vall runt om utom i väster. Vid besiktningstillfället var tjäle i jorden varför anläggningen inte kunde sondas i botten. Dock finns rödbränd jord, kol samt skörbränd sten i dess östra del. Beväxt med mossor samt lingonris. I anl södra del är tre stubbar.

1.4.22. SMA 291

Belägen på krön och på spets av i sjö utstickande udde, grusmark:

Kokgrop?, oval, 1,4x0,8 m (NNV-SSÖ) och intill 0,2 m dj. Vall runt om, 0,5-1,0 m br och 0,1-0,2 m h. I västra kanten är en gammal stubbe. Anl är delvis förstörd av sentida eldning.

VNV om kokgropen, ca 4 m ute i vattnet syns en tät packning till en härd, 1,2x0,6 m.

Kommentar: Kokgropen kommer att vara förstörd inom några år.

1.4.23. SMA 292

Lösfynd, på krön av brant moränås i grus- och stenmark påträffades omedelbart under torven, en del av en flat-huggen pilspets med tvär bas av kvartsit. Pilspetsen är avbruten i spetsen.

1.4.24. SMA 293

I nedre kanten av brant moränåssträckning (NV-SÖ), 2 m NV om strandhak är:

Kokgrop?, oval, 1,3x0,9 m (NNV-SSÖ) och intill 0,3 m dj. Vall runt om utom i ÖNÖ mot slutningen. I botten av gropen fanns mycket rikligt med yligt liggande ganska lösa stenar, dessa var ej skärvida. Stenpackningen var så tät att den ej gick att sonda genom. Inte heller fanns särskilt mycket kol eller rödbränd jord i vallen. Anl måste därför betraktas som osäker.

1.4.25. SMA 294

I svackan mellan två mindre moränåssträckningar på relativt flack mark, 4-5 m från nuvarande strandkant är en kokgrop och 1 härd. Längst i söder är:

Nr 1 Kokgrop, oval, 1,1x0,9 m (N-S) och intill 0,15 m dj. I norra kanten av anl är en 0,4 m stor sten. I mittpartiet av anl är en stubbe som delvis förstört formen på kokgropen. Antydning till vallar i norr och i söder, 0,5 m br och 0,05-0,1 m h. Provstick i gropen visade på en tät stenpackning, därunder ett kollager.

9 m norr om nr 1 är:

Nr 2 Härd, oval, ca 1,3x0,7 m (N-S). Förhöjt ytplan, 0,1-0,3 m h. Anl är helt övertorvad och har ingen synlig skoning eller stenpackning. Provstick i anl visade på relativt sparsam förekomst av sten. Däremot finns starkt rödbränd jord och även smetig härdfyllning (mörkbrun) i större delen av anl. I västra kanten är två yngre tallar.

Kommentar: Anl nr 1 är hotad av att stigen passerar på båda sidor i kanten av anl.

1.4.26. SMA 295

På avsats i moränmark (i huvudsak sand) är en kokgrop och en boplatsgrop. Längst i öster, 1,5 norr om stig och ca 6-7 m från nuvarande vattenbryn är:

Nr 1 Boplatsgrop, oval-oregelbunden, 0,9x0,6 m (NNV-SSÖ) och intill 0,2 m dj. Svagt antydd vall i alla sidor utom i öster. Provstick i gropen visade på sparsam förekomst av sten, ej någon packning, samt ett intill 0,1 m tj jordlager. Ställvis utanför anl i vallen är rödbränd jord. Möjligen relativt recent anl.

4 m väster om nr 1 är:

Nr 2 Kokgrop, troligen oval, 0,7x0,5 m (NNÖ-SSV) och 0,2 m dj. I västra kanten av anl är en stor och en mindre tall som förstört formen på anl. Provstick i anl visade på en mycket tät stenpackning, p.g.a. detta kunde gropen ej sondas i botten. I vallen är rödbränd jord. Beväxt med mossa, lingon- och kråkbärsris.

1.4.27. SMA 296

I kant av större moränplatå är två kokgropar. Längst i SÖ i erosionskant är:

Nr 1 Kokgrop, 1,8x1,2 m (ÖNÖ-VSV) och intill 0,5 m dj. Antydd vall runt om, 1,0-1,5 m br och 0,1-0,2 m h. Anl SSÖ sida har delvis eroderat bort. I den profil som bildats syns kol, skärsten och rödbränd jord. I ena kanten av anl syns några förkolnade stockar, ca 0,08 m i diam. Anl har ett flackt bottenplan, nedgrävt 0,6-0,7 m under den ursprungliga markytan. Kol i huvudsak i botten av anl under stenpackningen.

17 m NV om nr 1 och 2 m från platåkant är:

Nr 2 kokgrop, oval, 0,9x0,6 m st (NV-SÖ), dvs. anl ligger parallellt med kanten. Svagt antydda vallar runt större delen av anl, 0,5-1,0 m br och 0,05-0,1 m h. Provstick i gropen visade på en tät stenpackning, rödbränd jord samt under stenpackningen ett kollager. Praktiskt taget bara torv ovanpå stenarna ingen jord.

Kommentar: Nr 1 kommer att erodera bort inom en snar framtid, i dag är ca 4/5 av anl kvar.

1.4.28. SMA 297

På mindre moränåsygg, vid strandkant är en kokgrop, en skärvstensförekomst samt en stensamling. Längst i väster är:

Nr 1 Kokgrop, rundad, 0,8 m i diam och 0,3 m dj. Vall antydd runt om, 0,5-1,0 m br och intill 0,1 m h. Provstick i gropen visade på en tät stenpackning, därunder ett kollager.

12 m öster om nr 1 är:

Nr 2 Skärvstensförekomst, i erosionskant syns en ca 1,2 m br rödfärgning med ett varierande djup, som störst 0,3 m. I färgningen finns även sotbruna partier. Stenpackning saknas, men på strandkanten nedanför finns enstaka skörbrända stenar. En del skörbrända stenar finns även längs stranden mot SV.

2 m norr om nr 1 är:

Nr 3 Spridd, oregelbunden stenpackning av 0,2-0,4 m stora stenar, naturbildning? I och med att sten förekommer sparsamt i marken i detta område bör anl vara gjord av människohand.

Kommentar: Anl nr 2 kommer att förstöras inom kort.

1.4.29. SMA 298

Belägen i kant av flack moränåsygg, 8 m från strandkant:

Kokgrop, oval, 1,0x0,7 m (NV-SÖ, parallell med åskant) och 0,2 m dj. Vall antydd runt om, 0,5-1,0 m br och 0,05-0,1 m h. Provstick med jordsond visade på en tät stenpackning, därunder ett kollager. I vallen finns en del rödbränd jord samt kol. I SV kanten är en yngre tall.

1.4.30. SMA 299

I östra kanten av flack moränplatå (i huvudsak sandmark) är två fångstgropar. Längst i SSV är:

Nr 1 Fångstgrop, oval, 4x3 m (NNÖ-SSV) och 1,3-1,5 m dj. Formen på gropen är konisk. Vallar antydda runt om (tydligast i öster), ca 2 m br och 0,3 m h. Längst ned i gropen är en antydan till rund grop, 0,6 m i diam.

16 m ÖSÖ om nr 1 är:

Nr 2 Fångstgrop, oval, 3,5x3 m (NV-SÖ). Anl var vattenfylld vid besiktningstillfället, troligen ca 1,0 m dj. Tydlig vall runt om, 1,5-2,0 m br och intill 0,4 m h. Provstick i vallen visade endast på ett tunt blekjordslager (0,02-0,03 m).

1.4.31. SMA 300

Skärvstensförekomst, i strandkant till Åstjärnen finns en skärvstenspackning, belägen ca 3 m ute i vattnet, Anl är ca 0,8x0,5 m (NÖ-SV) bestående av 0,05-0,1 m stora stenar. I strandkanten finns även ytterligare enstaka skärvstenar efter ett ca 20 m l parti av stranden.

1.4.32. SMA 301

I kant av större moränplatå, ca 4 m ovanför nutida vattennivå är plats för kokgrop: I strandlinjen, nedanför erosionskant finns liggande inom en ca 1,5 m stor yta en riklig förekomst av skärvstenar. Dessa utgör en rest efter en bortroderad kokgrop. Vid besiktningstillfället fanns praktiskt taget ingenting kvar av gropen, endast lite rödbränd jord. Anl har dock observerats för ett par år sedan, då var ca halva anl kvar. Då fanns en tydlig stenpackning med ett kollager under.

1.4.33. SMA 302

Mot kant av större moränplatå (sandmark) är två härdar. Nr 1 är belägen 7 m VSV om fångstgrop och 3 m NÖ om platåkant:

Nr 1 Härd, rektangulär, 1,2x1,1 m i diam (NÖ-SV). Syn och kännbar skoning runt om av 0,15-0,25 m stora stenar. Förhöjt ytplan, 0,1-0,2 m h. Kraftig, delvis synlig packning av 0,15-0,2 m stora, skörbrända stenar. Provstick i mitten av anl visade på ett 0,1 m tj lager mörkbrun, smetig jord, därunder blekjord.

7 m NNV om nr 1 är:

Nr 2 Härd, oval, 1,5x1,0 m (NÖ-SV). Förhöjt ytplan, 0,1-0,25 m h. Stenskonig runt om (delvis synlig) av 0,15-0,5 m stora stenar. Provstick i anl visade på en mycket trät stenpackning. Mellan stenarna var mörkbrun mylla.

Kommentar: Båda anl kommer att försvinna på sikt, om 5-6 år.

1.4.34. SMA 303

På flack sandmark ca 5 m från nuvarande strandlinje är:

Härd, oval/rektangulär, 1,4x0,9 m. Kännbar skoning praktiskt taget runt om. Endast mycket svagt förhöjt ytplan. I fyllningen är en enskiktad packning av delvis synbara 0,05-0,15 m stora skärviga stenar. Provstick i anl visade på ett 0,03 m tj blekjordslager under torven, därunder ett ca 0,09 m tj lager starkt rödbränd jord. Beväxt med lav, mossa och lingonris.

1.4.35. SMA 304

I SSÖ-sluttande moränmark (mest sand), på södra delen av udde, ca 5 m från erosionskant är:

Kokgrop, oval, 1,6x1,2 m (NÖ-SV) och intill 0,4 m dj. Vall antydd runt om, 0,5-1,0 m br och 0,1-0,2 m h. Provstick i gropen visade på en mycket kraftig stenpackning. En del stenar petades fram med jordsond, dessa var mycket starkt skörbrända.

1.4.36. SMA 305

Ca 5 m från nuvarande strandhak och ca 120 m norr om udde, ute i vattnet är:

Härd, rest av, oval?, bestående av en tät packning av 0,15-0,25 m stora skärviga stenar.

1.4.37. SMA 306

På krön av svagt markerad moränås, i sandmark är:

Fångstgrop, oval, 3,5x2,5 m (ÖNÖ-VSV) och 1,3-1,5 m dj. Vall runt om, 2-2,5 m br och 0,3-0,4 m h. I botten av gropen är antydan till rektangulär grop, 2,0x0,6 m. I SV delen av vallen är en rundad grop, 1,2 m i diam och 0,4 m dj. I mitten av anl växer tre yngre tallar.

1.4.38. SMA 307

På avsats i kanten av större moränrygg är två fångstgropar belägna ca 20 m från varandra. Ca 14 m NÖ om stig är:

Nr 1 Fångstgrop, oval, 3,5x2,5 m (N-S) och 1,0-1,3 m dj. Vall runt om, 1,5-2,0 m br och 0,2-0,3 m h. Sparklåda antydd i botten, synlig del ca 1,0x0,6 m. Beväxt med större tall samt flera andra i vallen.

20 m SV om nr 1 och 6 m SV om stig är:

Nr 2 Fångstgrop, oval, 3x2 m (N-S) och intill 1,0 m dj. I södra delen är en rundad grop, ca 1,0 m i diam och 0,4 m dj, möjligen sentida nedgrävning. Vall runt om, 1,5-2,0 m br och 0,1-0,3 m h.

1.4.39. SMA 308

I kant av moränås (i huvudsak sandmark) är två fångstgropar:

Nr 1 Fångstgrop, 3x2 m (NV-SÖ) och intill 1 m dj. Vall runt om 1,5-2,5 m br och 0,1-0,3 m h. I kanten på gropen är flera tallar.

37 m VSV om nr 1 är:

Nr 2 Fångstgrop, 2,5x2,0 m (NV-SÖ) och 0,3-0,5 m dj, starkt inrasad. Vall runt om, 1,5-2,0 m br och 0,1-0,2 m h. I kanten på gropen är några tallar.

1.4.40. SMA 309

Boplats av stenålderskaraktär, i flackt strandparti, i erosionshak och liggande ute i vattnet är spridda-mycket rikliga förekomster av skärvsten, 0,02-0,3 m stora. På 3-4 ställen bildar skärvstenen packningar. På ett annat ställe syns en rest av en härd markerad av en stenskoning utan fyllning. Bergman (1984) registrerade denna lokal som 21:1984. Vid det tillfället påträffades skärvsten och nio avslag.

1.4.41. SMA 310

I kant av moränplatå (sandmark) är:

Boplatsgrop?, oval, 1,6x1,0 m (N-S) och intill 0,6 m dj. Vall antydd runt om större delen av anl. Gropen gick ej att sonda vid besikningstillfället varför frågetecken har satts. Dock har gropen en fin form vilket gör det osannolikt att det är en rest av rotvälta.

1.4.42. SMA 311

I NV-slutning av moränmark (sandmark), två m SV om erosionshak är:

Kokgrop, oval, 0,8x0,6 m (NÖ-SV) och 0,3 m dj. Svagt antydd vallar runt om, 0,5-1,0 m br och 0,05-0,1 m h. Anl gick ej att sonda i mitten p.g.a. tjäle. I kanterna är kol och rödbränd jord.

Kommentar: Anl kommer att försvinna om något eller några år p.g.a. den omfattande erosionen i detta parti av åsen.

1.4.43. SMA 312

I vattnet, 1,5 m från strandkant är:

Härdring, rundad, ca 6 m i diam, fyllning saknas. Stenskoning bestående av 0,05-0,15 m stora stenar. Troligen recent härd.

1.4.44. SMA 313

I SV-slutning av moränås (sand och grusmark), 5 m NÖ om strandhak är:

Kokgrop, oval, 1,1x0,7 m (NNV-SSÖ). Svagt antydd vall runt om, 0,5-1,0 m br och intill 0,1 m h. I gropen är en tät packning av skärbränd sten. I vällen är ställvis rödbränd jord. Tydlig växtmarkering i gropen i förhållande till omgivande markyta.

1.4.45. SMA 314

I östra änden av mindre moränåssträckning (sandmark/grusmark) i närhet av strand är: en boplatsgrop?, fyra härdar samt en rest av härd. I öster är:

Nr 1 Boplatsgrop, 2,5x2 m (VNV-ÖSÖ) och intill 0,5 m dj. Vall runt om, 1,5-2,0 m br och 0,1-0,3 m h.

På vällen i öster är:

Nr 2 Härd, oval?, ca 1,0x0,6 m (NÖ-SV). Stenskoning delvis synlig bestående av 0,1-0,2 m stora stenar. Antydning till förhöjt ytplan, 0,05-0,1 m h. I mitten är en delvis kännbar packning av skärvstenar. Provstick visade på ett 0,06 m tj lager mörkbrun, sotblandad mylla, därunder ett intill 0,15 m tj lager rödbränd sotblandad jord.

22 m öster om nr 2 är:

Nr 3 Härd, belägen ute i vattnet, ca 0,8x0,6 m (NÖ-SV). Bestående av en tät packning av 0,1-0,25 m stora stenar.

14 m VNV om nr 1 är:

Nr 4 Härd, oval?, 0,8x0,6 m (NNÖ-SSV). Stenskoning synlig i SSV av 0,1-0,2 m st skärbrända stenar, i övrigt saknas sten i ytan. Svagt förhöjt ytplan. Provstick visade på ett 0,09 m tj lager mörkbrun jord, därefter 0,04 m tj lager blekjord, under detta ett 0,06 m tj lager rödbränd jord.

2 m VNV om nr 4 är:

Nr 5 Härd, rest av, rundad, ca 0,7 m i diam. Troligen bara bestående av en ring av 0,1-0,25 m st stenar. Omrörd anl. Möjligen är både nr 4 och nr 5 recenta anl.

Ca 5 m söder om nr 1 är en bakvall och en recent härdanl. Två m ÖNÖ om denna härd är:

Nr 6 Härd, rest av, delvis sönderplockad härd. Endast ett par stenar synliga. Provstick med jordsond visade på rödbränd jord. I anl växer en 20-30 år gammal tall.

1.4.46. SMA 315

På låg, i vatten utstickande moränrygg (sten och grusmark) är:

Härd, oval?, ca 0,9x0,8 m (NNÖ SSV). Anl syns som en tät packning av 0,05-0,2 m stora, delvis skörbrända stenar. Anl är dåligt definierad gentemot omgivande markyta, skoning verkar saknas. Något förhöjt ytplan, intill 0,1 m h.

1.4.48. SMA 316

På avsatser, krön och kant av moränmark (sand och grusmark) är tre kokgropar. Längst i SÖ, 3 m öster om moränkant är:

Nr 1 Kokgrop, oval, 1,1x0,9 m (närmast N-S) och 0,3 m dj. Vall synlig i alla sidor utom i NNÖ, 0,5-1,0 m br och 0,05-0,15 m h. Provstick i gropen visade på en tät packning av sten. Genom frampetning med jordsond framkom det att dessa utgjordes av skörbränd sten. Även i vallen fanns skörbränd sten samt rödbränd jord.

33 m NÖ om nr 1 är:

Nr 2 Kokgrop, rektangulär (mycket tydlig form), 2,6x1,2 m (NÖ-SV) och 0,2-0,3 m dj. Vall runt om, 0,5-1,0 m br och 0,1-0,2 m h. Provstick i gropen visade på en tät stenpackning av skärvsten samt kol. I vallen finns rödbränd jord, skörbränd sten samt kol. Insidan av gropen är beväxt med grön mossa som gör att anl markeras mycket tydligt.

25 m öster om nr 2 är:

Nr 3 Kokgrop, oval, 1,4x0,8 m (NV-SÖ) och intill 0,4 m dj. Vall runt om, 0,5-1,5 m br och 0,1-0,2 m h. Provstick i botten av gropen visade på en tät packning av skörbränd sten samt kol. I vallen finns rödbränd jord.

1.4.48. SMA 317

På krön av högre åsrygg (NNV-SSÖ) i sand/grusmark är:

Kokgrop, oval, 0,7x0,5 m (NNV-SSÖ) och intill 0,15 m dj. Provstick med jordsond visade på en tät stenpackning i gropen, därunder ett kollager. Ingen synlig vall. I söder finns en del rödbränd jord utanför anl.

1.4.49. SMA 318

På krön av moränrygg (grusmark), ca 85 m NV om SMA 317 och invid brukningsväg är:

Kokgrop, oval, 1,2x1,0 m (NV-SÖ) och intill 0,3 m dj. Vall runt om, ca 1,0 m br och 0,1 m h. Provstick i gropen visade på en kraftig stenpackning, därunder kol. I vallen finns antydning till rödbränd jord. Anl är skadad i vallen i NV p.g.a. brukningsväg. Mycket tydligt avgränsat växttäckte i gropen, av kråkbärs- och lingonris samt mossa.

Kommentar: Kan komma att förstöras genom erosion i väggkant.

1.4.50. SMA 319

På låg moränås (grus och sandmark) är invid recent härd rester efter två härdar.

Nr 1 Rest av härd, i kanten av en ca 50-60 år gammal tall är skörbrända stenar, rödbränd jord samt kol.

2 m NV om nr 1 är:

Nr 2 Härd, oval?, ca 1,2x0,7 m (NÖ-SV). Syn och kännbar skoning av 0,15-0,2 m st stenar. Svagt förhöjt ytplan, 0,05-0,1 m h. Provstick i anl visade på en stenpackning i fyllningen, vidare ett 0,09 m tj lager mörkbrun fet jord med inslag av br ben?, därunder 0,04 m kol/sot, i botten blekjord.

1.4.51. SMA 320

I kant av större moränås (sand/grusmark) är 2 kokgropar. 88 m SÖ om fritidsstuga och 1,5 m SV om stig är:

Nr 1 Kokgrop, oval, 0,8x0,5 m (NNÖ-SSV) och 0,2 m dj. Vall antydd runt om, 0,5-1,0 m br och 0,05-0,1 m h. Provstick med jordsond i gropen visade på en kraftig stenpackning, därunder ett kollager. Kraftigt beväxt med vitmossa samt lingonris.

28 m NV om nr 1, 2 m NNÖ om stig är:

Nr 2 Kokgrop, rundad, ca 0,6 m i diam och 0,1-0,15 m dj. Vall antydd runt om, 0,5-1,0 m br och 0,05-0,1 m h. Provstick i gropen visade på en tät packning av sten, därunder kol. Ett 30-tal m NV om nr 2 är ytterligare en grop som inte gick att sonda p.g.a. tjäle, kokgrop?

1.4.52. SMA 322

Nedanför erosionskant av smal och låg sandudde är en skärvtensförekomst, bestående av en oregelbunden, tät packning, ca 1,0x0,6 m (NNV-SSÖ), av 0,05-0,25 m stora, delvis flata, skärvigga och skörbrända stenar. Ett 30-tal m SÖ om denna plats är ytterligare spridda förekomster av skärvsten.

1.5. Beskrivning av återbesökta lokaler

1.5.1. Raä nr 405

Mitt på åsryggen och i dess SV avslutning, mot bron över Rappasundet är efter ett ca 30 m l parti: spridda förekomster samt ställvisa koncentrationer av skörbränd sten samt br ben. Den skörbrända stenen är vanl 0,03-0,06 m stor. Vid två skärvtenskongcentrationer 0,5 resp 0,7 m stora finns rikligt med br ben. Av dessa tillvaratogs några prover (dessa betecknades med a längst i SÖ och b längre mot NV). I övrigt finns även en del spridda ben inom den nämnda ytan.

Tillvaratagna fynd: Skärvtensansamling A, 50-tal fragm. br ben, 11,6g.
Skärvtensansamling B, 20-tal fragm. br ben, 2,7 g.

Kommentar: Hela ytan är starkt avnött genom markslitage och anl är till största delen förstörda.

1.5.2. Raä nr 412

Inom den SSV delen av R 412 finns under vattenytan spridda till rikliga förekomster av skörbränd sten. 3-4 skärvtenspackningar samt en hård kunde noteras.

1.5.3. Raä nr 522 Varghalsen

Efter ett 10-12 m l strandparti, nedanför erosionskant, i vatten är mycket rikligt med skärvsten, 0,02-0,3 m stora (vanl 0,03-0,06 m). Bland skärvstenen påträffades ett antal avslag, en skrapa samt fyra fragment av ett bryne. Fynden tillvaratogs.

Fyndförteckning:

- 4 avslag av mörk kvartsit, 2,5 g.
- 9 avslag av grå kvartsit, 18,7 g.
- 1 avslag av ljus kvartsit, 1,1 g.
- 2 kärnor? av grå kvartsit, 8,4 g.
- 1 skrapa av ljus kvarts, 4,3 g.
- 4 fragm. av bryne, 12,1 g.
- 1 br ben, 0,2 g.

1.5.4. Raä nr 523

Beläget i vatten och i strandhak, flackt strandplan, sandmark. Längst i NV är:

Skärvtenspackning/hård, ca 0,6 m br, bestående av 0,1-0,3 m stora stenar. Provstick med jordsond visade att anl fortsatte in under torven. 2 m SÖ om denna i vattnet är inom ett ca 2x1 m stort område en mängd utspolade skärvtensstenar, 0,03-0,1 m stora.

1.5.5. Raä nr 527, Galgbacken

På avsats och i svacka samt på flack rygg av moränås är inom ett 30x8 m stort område (ÖSÖ-VNV) är fem härdar, en skärvtstensansamling samt en kokgrop. I VNV är 4 härdar, liggande inom ett ca 8x5 m st område (NV-SÖ). Enligt uppgift skall dessa härdar vara utgrävda (se Hallgren & Johansson 1961 samt Bergman 1993).

På moränåsens SÖ-ligaste spets mot vattenbryn är:

Nr 5 Härd, rektangulär, 1,0x0,6 m (NNV-SSÖ). Härden syns som en packning av 0,15-0,3 m stora stenar, inte särskilt skörbrända. Anl är bara delvis övermossad.

1 m SV om nr 5 är:

Nr 6 Kokgrop, oval, 1,9x1,5 m (SSV-NNÖ) och intill 0,4 m dj. Antydning till vall runt om, 0,5-1,0 m br och 0,05-0,1 m h. Provstick i anl visade på rikliga förekomster av sten, därunder var ett kollager. Beväxt med tallplantor och yngre tallar.

I strandhak 2 m VSV om nr 6 påträffades en ansamling av ett 20-tal skörbrända stenar, sot samt även några avslag, troligen rest av utrasad anläggning. Möjligen rest av kokgrop då det syntes en liten rest av en svacka i torvytan. Stora mängder uteroderad skärvtsten finns på botten öster om åsen, även en del avslag samt brända ben. Tre avslag samt fem fragm. av br ben tillvaratogs.

Kommentar: Både anl nr 5 och nr 6 kommer att erodera bort inom ngt år.

1.5.6. Raä nr 538

Längs hela strandkanten som omfattade Raä nr 538 finns skärvtstenar i varierande mängder, i vattnet förekommer även:

Nr 1 (längst mot ÖNÖ) Härd, oval, 1,0x0,7 m, stenskoning runt större delen av anl av 0,1-0,2 m stora stenar, stenpackning saknas. Vid anl påträffades tre trädspikar, en bult samt grönt glas. Recent anl.

Ca 30 m VSV om nr 1 är:

Nr 2 Härd, rund, 0,9 m i diam. Stenskoning runt om av 0,1-0,25 m stora stenar, stenpackning saknas.

Mellan dessa härdar finns åtminstone två skärvtstenspackningar av 0,05-0,2 m stora stenar.

1.5.7. NM 8

Lokalen besöktes av I. Bergman (1984), vid detta tillfälle påträffades fem avslag samt tre skrapor.

1.5.8. NM 10

Belägen på krön av större moränåssträckning:

Kokgrop (tidigare antecknad som härd), NÖ delen är borteroderad. Rektangulär/kvadratisk, kvarvarande del 1,2x1,0 m (NV-SÖ). I den avskavda ytan av anl syns en tät packning av 0,1-0,2 m stora skärviga och skörbrända stenar. I profilen i erosionskanten syns stenlagret vara 0,15-0,2 m tj, därunder ett 0,05-0,1 m tj, kompakt kollager. I SÖ delen av skärningen syns starkt rödbränd jord.

Kommentar: Anl kommer att erodera bort inom något år.

1.5.9. NM 12

Härd, anläggningen kunde ej återfinnas vid inventeringen. Av läget att döma synes den knappast kunna vara utrasad av erosion, möjligen fel utprickad?

1.5.10. SMA 1988:2-4

1988 undersöktes tre härdanläggningar. Vid inventeringar 1989 påträffades tre m söder om 1988:3, på låg svagt markerad ås, 2,5 m NÖ om strandhak:

Kokgrop, oval, 1,6x1,0 m (NV-SÖ) och intill 0,2 m dj. Vall runt om, 0,05-1,0 m br och 0,05-0,15 m h. Anl har starkt avnöt vegetationstäcke, här syns ett 30-tal 0,05-0,15 m stora skärvtstenar. Provstick i gropen visade på en kraftig stenpackning av skörbränd sten, därunder ett kollager. I vallen var rödbränd jord samt skärvtsten. Svagt beväxt med mossa och lingonris.

1.6. Källor och referenser

Källor

Riksantikvarieämbetets fornminnesregister.
Ekonomisk karta i skala 1:10000.

Referenser

Hallgren, B & Johansson, B. 1961. *Rapport över kulturhistoriska undersökningar vid Hornavan, arjeplogs socken, Lappland, 1960*. Rapport Raä.

Bergman, I. 1993. *Rapport över inventering av tidigare registrerade samt nyregistrerade lokaler vid Hornavan och Kakel, 1983*. Silvermuseet rapport 3.

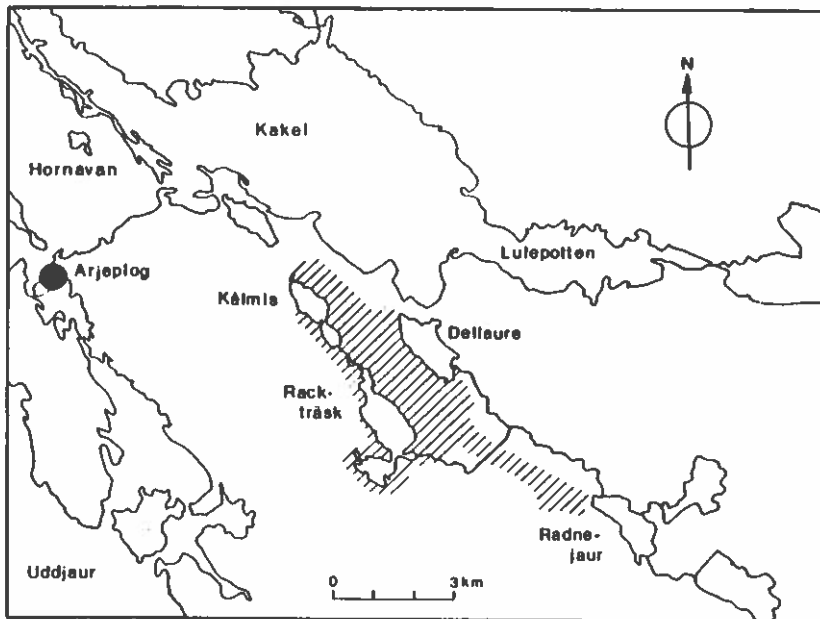

Fig. 2:1. Karta över inventerade områden omkring Rackträsk/Dellaure (skrafferade linjer) som redovisas på fig. 2:2. Efter Bergman 1988a.

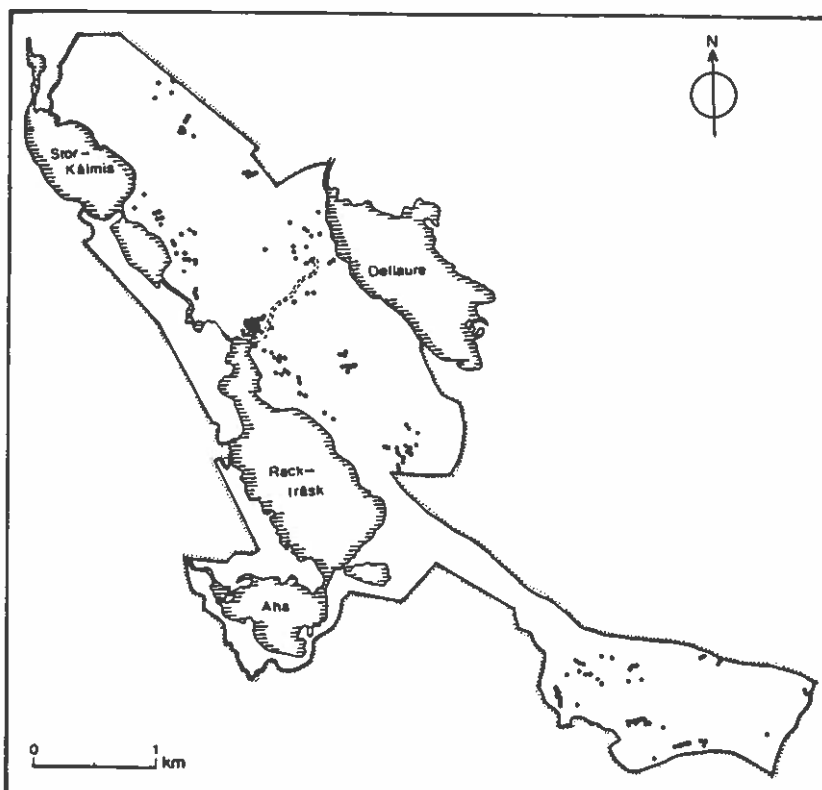

Fig. 2:2. Spridningsbild över fornlämningar i Rackträsk/Dellaure. Efter Bergman 1988a.

2. Rapport över arkeologisk delundersökning av en fångstgrop vid Rackträsk, Raä nr 402, Arjeplog socken, Lappland

2.1. Inledning

Rackträsk/Dellaure utgör ett av Arjeplogs sex riksintressen. Området präglas av ett långvarigt utnyttjande av den samiska kulturen, vilket avsatt en stor mängd lämningar, varav huvudparten bestående av härdar. Det har antagits att området har utnyttjats i första hand under vintern (Bergman 1988a).

De första noteringarna om fornlämningar i området är från 1941 (brev från Hj. Dahlén till Raä, ATA dnr 2488/41, 2795/41), då noterades sju fångstgropar. Kartering av groparna utfördes av Manker (1960). I slutet av 1960-talet registrerade Riksantikvarieämbetet fångstgropar (16) samt härdar (6) i samma område

På 1970-talet genomförde Ulla Walukiewicz undersökningar av fångstgropar (se nedan) och härdar. Totalt undersöktes fem härdar och en skärvstensförekomst mellan fångstgropssystemets NÖ spets och ca 100 m från Dellaures västra strand (Walukiewicz 1974b). Under åren 1984-1986 bedrevs omfattande inventeringar och utgrävningar av Silvermuseet och Arkeologiska institutionen vid Umeå universitet i området (Bergman 1984, 1985a, 1985b, 1988a, 1988b). Under dessa år undersöktes ett stort antal härdar samt en kokgrop. Anläggningarna dateras från mitten av första årtusendet e. Kr. till sen historisk tid.

Frånsett fångstgroparna är lämningarna i Rackträsk väl dokumenterade. För att få ett bättre underlag till en beskrivning av riksintresset samt för uppskyllningen av området ville Silvermuseet datera fångstgropssystemet. Då de tidigare undersökningarna av fångstgropar inte gett något bra underlag för en datering ansågs en ny undersökning av en fångstgrop nödvändig.

2.2. Områdesbeskrivning

Fornlämningsområdet Rackträsk/Dellaure är beläget mellan Stor-Kolmis östra strand, Dellaures västra strand samt Rackträsk östra strand (fig. 2:1-2). Inom angivet område utgörs marken av glaciälviala bildningar med inslag av morän. Vegetationen utgörs till stora delar av hedmarker, beväxta med tallskog. Markvegetationen består främst av renlav samt lingonris.

Området öster om Rackträsk drabbades vid 1900-talets början av en skogsbrand vars spår ännu kan ses i form av kolade stubbar.

2.3. 1989 års undersökning

2.3.1. Syfte med undersökningen

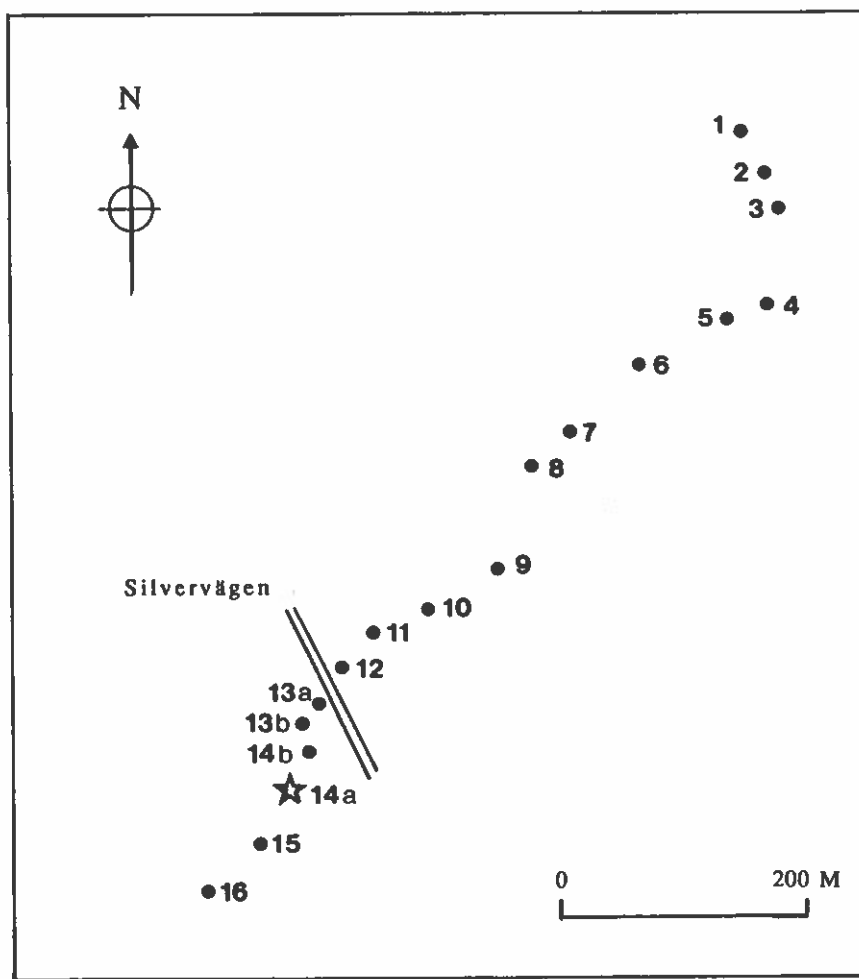
Undersökningens syfte var att datera en av fångstgroparna. Ett delmål var också att utröna eventuella konstruktionsdetaljer i fångstgropen.

2.3.2. Arbetstid, arbetsstyrka samt finansiering

Undersökningen genomfördes av fk Lars Liedgren, Arkeologiska institutionen, Umeå universitet med viss hjälp av personal från Silvermuseet i Arjeplog. Totalt åtgick ca 7 arbetsdagar till fältarbetet samt fem arbetsdagar till rapportskrivning. Arbetet beskostades genom medel från Riksantikvarieämbetet.

2.3.3. Fångstgropssystemet i Rackträsk, beskrivning

Fångstgropssystemet löper i i NNÖ-SSV riktning mellan sjöarna Rackträsk och Dellaure. Systemet är ca 900 m långt och består av 18 fångstgropar (fig. 2:3a-b). På fig. 2:3a har

a

Fig. 2:3a-b. Fångstgropssystemets (Raä nr 402) i Rackträsk: (a) Sammanställning av uppgifter från Raä inv 1969 (norr om väg) samt efter Bergman 1985, stjärna markerar den år 1989 grävda fångstgropen, (b) systemets södra delar med omgivande härdar och kokgropar (efter Bergman 1984).

hela systemet ritats ut, dels efter inventeringsbeskrivningen från 1970-talet dels med korrigeringar efter Bergmans inventeringar på 1980-talet (Bergman 1984).

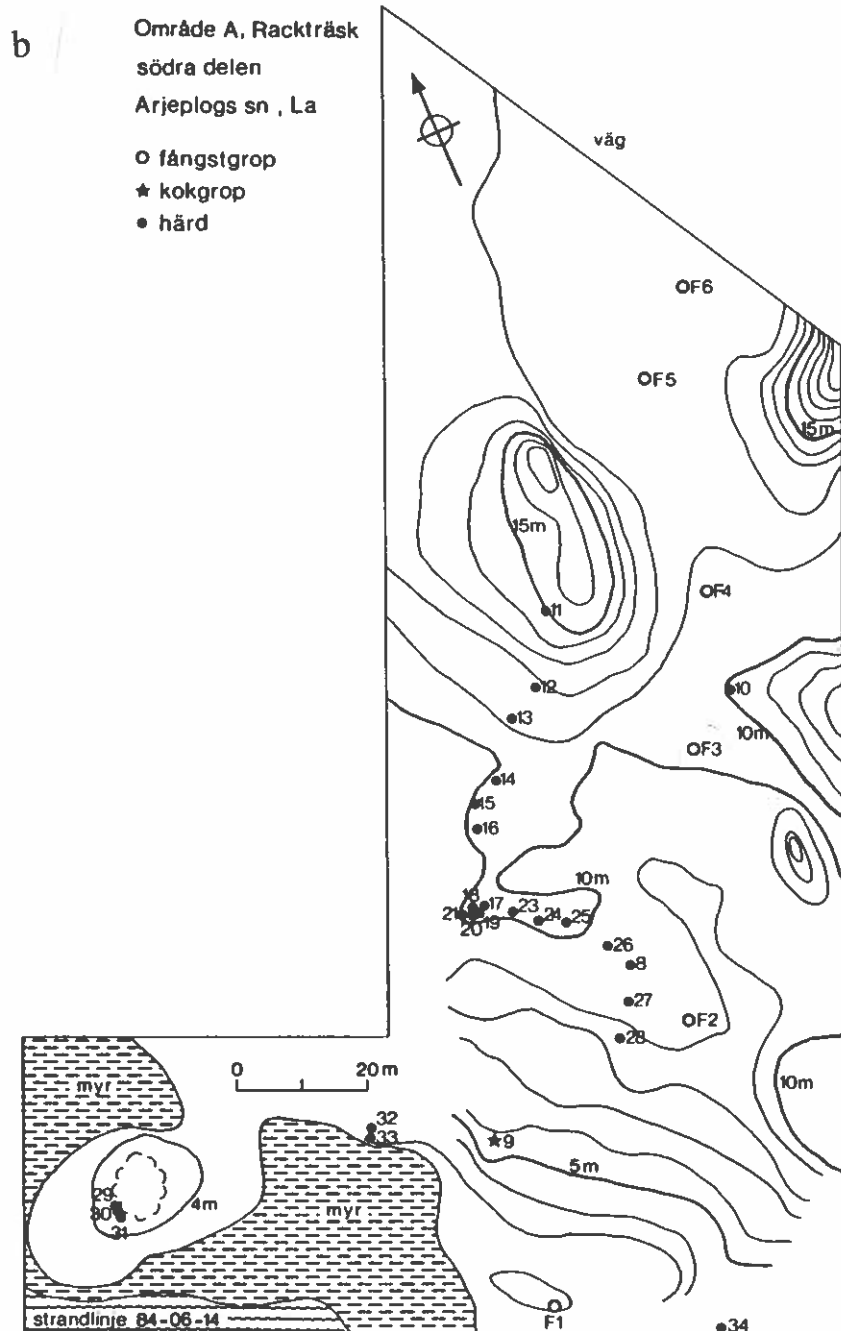
Groparna är runda och ovala 2x1,5-5x4 m stora samt 0,3-0,8 m dj. Samtliga är helt eller delvis omgivna av 1,5-3,0 m br och 0,1-0,3 m h vallar. De ovala groparna är orienterade i varierande riktningar. Några av groparna är kraftigt inrasade. En grop är skadad av sentida rovgrävning. Walukiewicz anger att skadan inträffade några år innan hon genomförde utgrävningar, dvs. andra hälften av 1960-talet. Enligt brev från Hjalmar Dahlén, Arjeplog (ATA dnr 2795/41) skall groparna ha grävts av hemmansägare Hugo Flinkfeldt i Rackträsk.

2.3.4. Tidigare utgrävningar av fångstgropar i systemet.

1971 undersökte Ulla Walukiewicz två av fångstgroparna, nr 12 och nr 13a, se fig. 2:3a (Walukiewicz 1974). I rapporten anges att grop nr 11 och nr 12 undersöktes, här måste dock en felnumrering ha skett. I nedanstående betecknas groparna med nr 12 och nr 13a.

Nr 12 syntes före undersökningen som en 4,5x4 m stor (Ö-V) och 0,7 m djup grop, omgiven av en intill 2,3 m br vall. Vid utgrävningen framkom att gropen varit ca 1,6 m djup räknat från vallkrönet. Fångstgropen var kraftigt inrasad, en inrasning som skett succesivt. Olika inrasningslager markerades av kol- och sothorisonter.

Nr 13a syntes före undersökningen som en 3,5x5 m stor och 0,5 m dj grop, omgiven av

en intill 3 m br och 0,2 m h vall. Vid utgrävningen framkom att gropen varit ca 1,8 m dj räknat från vallkrönet. Fångstgropen var krattigt inrasad, en inrasning som skett successivt. Inrasningslager markerades av band med sot och kol.

Under vallarna till båda groparna påträffades gamla markytor med kol och sot. Från markytorna togs ett ^{14}C -prov från vardera grop.

2.3.5. Undersökningsmetodik och tekniska uppgifter vid utgrävningen 1989

För att få tag på daterbart kol bedömdes det lämpligt att undersöka halva gropen. Ett fristående koordinatsystem upprättades med x-axel i N-S. En godtyckligt vald höjdfix avsatte på en stubbe vid gropen (se fig. 2:4, 2:7). Denna fix sattes godtyckligt till +10,00 m. Alla avvägda värden i samband med utgrävningen är relaterade till denna fix.

Gropen avtorvades med spade och grävdes sedan i rensningsnivåer varav två ritades. Utgrävningsområdet begränsades till en yta som var tillräckligt stor för att kunna följa fångstgropens form. Jorden sållades ej.

2.3.6. Utgrävning av fångstgrop nr 14a

2.3.6.1. Beskrivning före avtorvning

Anl är belägen i SÖ kanten av mindre åsrygg (NNÖ-SSV). Marken består av sand, hedmark, beväxt med lav, lingonris samt relativt gles tallskog (bild 2:1).

Fångstgropen var oval, ca 3x2,4 m stor (NV-SÖ) och 0,7 m dj (fig. 2:4). Tydlig vall fanns runt om utom i V där åsen var som högst. Vallen var 1,3-2,0 m br och intill 0,3 m h. I mitten av gropen var en relativt tydligt markerad rektangulär fördjupning, 1,4x0,25-0,3 m stor (NÖ-SV) och intill 0,1 m dj.

Vallen runt anläggningen var skadad på flera ställen. I SÖ var en ca 2,0x0,8 m stor (NNV-SSÖ) rotvälta med tillhörande murken trädstam. Denna välta hade förstört gropens form i söder. Längs västra kanten av anläggningen löpte också ett 0,3-0,5 m br hjulspår som gick intill 0,1 m dj. Anläggningen var beväxt med lav, lingonris och ljung.

I botten av gropen i anslutning till den rektangulära fördjupningen var ett täcke av vitmossa. Mitt på vallen i NÖ var en stubbe. Årsringarna på den visar att trädet (som nyligen avverkats) var ca 110 år. Således måste fångstgropen vara äldre än 1879.

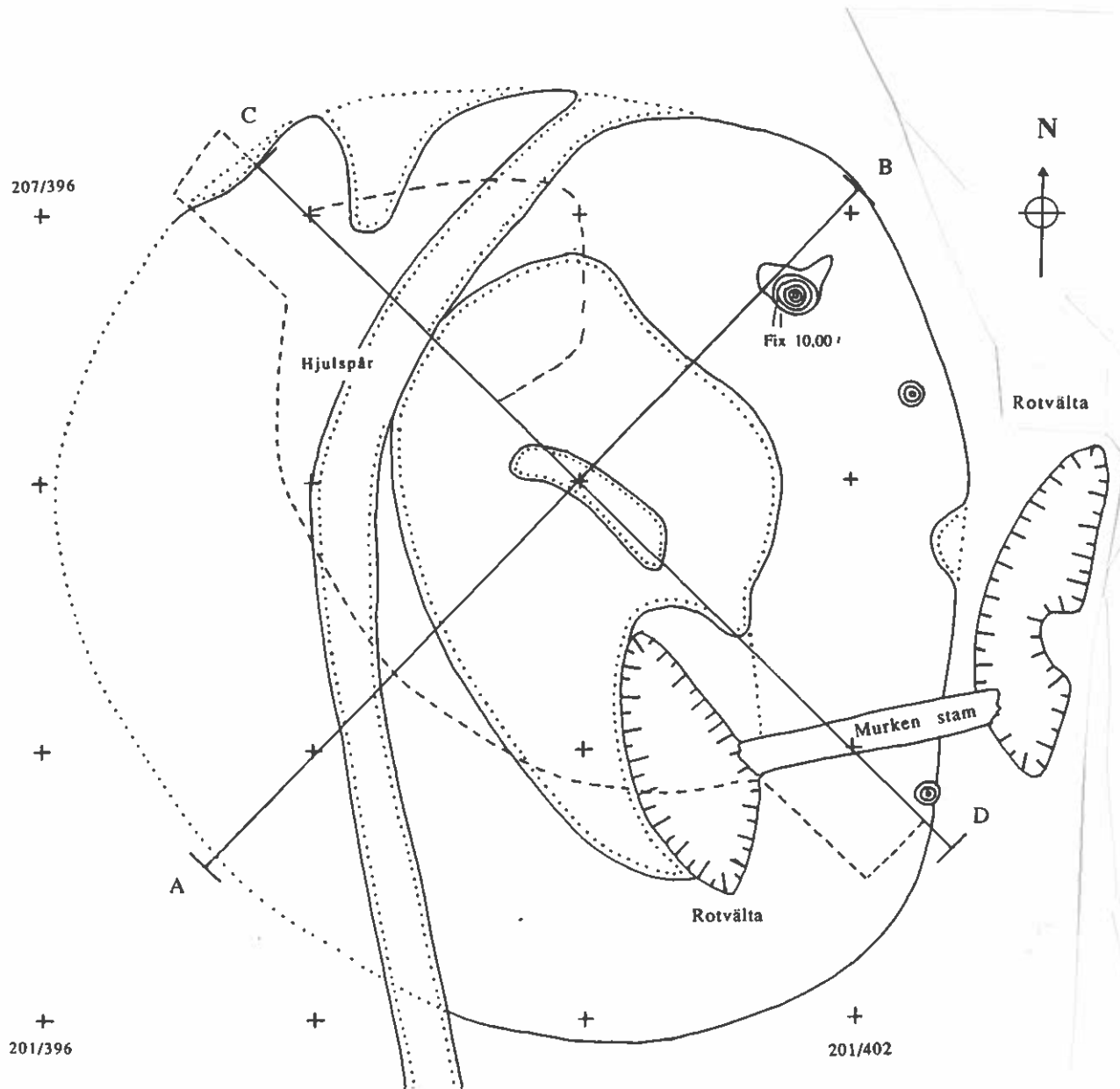

Fig. 2:4. Fångstgrop nr 14a, Rackträsk, före utgrävning. Streckad begränsningslinje visar det område som undersöktes 1989. Ritning av Lars Liedgren.

2.3.6.2. Beskrivning efter avtorvning

Efter avtorvning och nedgrävning ett par cm visade det sig att i västra delen av vallen fanns en del finare fraktioner, närmast mjåla, detta material är troligen uppkastat från botten av gropen. Mot söder bestod jorden av sand. Här och var fanns fläckar av rödbränd jord samt kol. En del av detta material härrör sannolikt från den brand som härjade området i början av 1900-talet.

2.3.6.3. Beskrivning efter nedgrävning 0,15-0,5 m

Efter nedgrävning ca 0,5 m i vallarna och ca 0,15 m i mittpartiet, framkom en rektangulär färgning, ca 3,2x1,7 m stor (NV-SÖ), se fig. 2:5. I mitten bestod den (nr 1 på plan) av grå mjåla med inslag av sand och enstaka kolbitar. I centrum, i anslutning till den smala fördjupningen, fanns fläckar av blekjord, sot samt rödfärgad jord (ej inritat på plan). Rödfärgningarna synes vara rester efter en skogsbrand. Utanför lager nr 1 var en 0,05-0,3 m br zon av grå sand (nr 2), utanför detta en 0,05-0,15 m bred zon av blekjord, B-horisont samt kol/sot (nr 3). Den sistnämnda färgningen härrör från jord som rasat in i fångstgropen.

I NV kanten av gropen var en 0,3x0,33 m stor (NV-SÖ) del av en kolad stock (A). Denna stock var endast kolad i ett 0,005-0,01 m tj skikt. Stockdelen var i det övre partiet rundad. Träet i stocken hade fibrer i NV-SÖ riktning. I SÖ delen av gropen var en ca 0,5x0,35 m stor färgning (NV-SÖ), bestående av olika lagerföljder med inslag av kol (B). Under den uppskottade jorden i vallen framkom också en gammal markyta med blekjord och kolinslag.

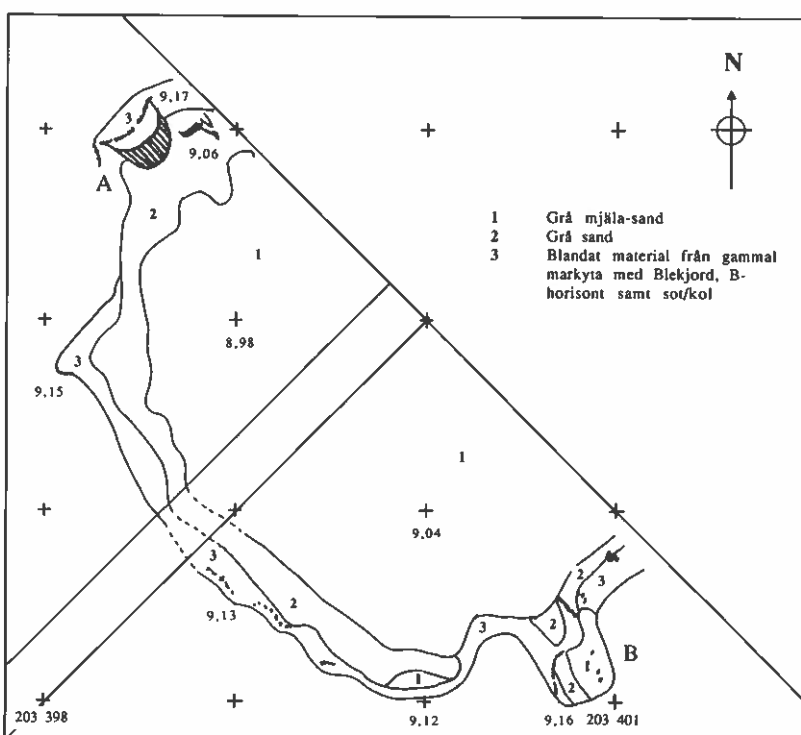

Fig. 2:5. (a) Fångstgrop nr 14a, Rackträsk, efter nedgrävning 0,5 m i vallen samt 0,15 m i gropen. Ritning av Lars Liedgren.

2.3.6.4. Beskrivning efter 0,65-1,0 m nedgrävning

Efter ytterligare ca 0,5 m nedgrävning framstod färgningen i mitten av gropen, som nu fått en något mera oval form, som 3x1,2 m stor (NV-SÖ), se fig. 2:6. I kanterna och i mitten av färgningen kunde samma lager följas som i föregående nivå, dvs. grå mjåla med inblandningar av sand och enstaka kolbitar i mitten (nr 1). Mot kanten var ett oregelbundet lager av grå sand (nr 2). Utanför detta var B-horisont samt blekjord ombländat (nr 3). Även detta med inslag av kolbitar.

I båda ändarna av gropen framträdde nu två tydliga stockdelar (bild 2:2-3). I NV var stockdel A, 1,1 m lång (stocken lutade i ca 35 gon varför längden blir större än vad som syns på planen), i övre partiet 0,32 m br och mot botten ungefär lika. Stockens yta var intakt, bestående av ett 0,003-0,01 m tj lager delvis okolat trä. Troligen har stocken varit halvkliven, ca 0,15-0,18 m tj.

NÖ om övre delen av stockdel A, var även en mindre bit förkolnat trä 0,2x0,11 m st (NV-SÖ) samt 0,02-0,03 m tj, som sannolikt ej sammanhörde med stockdel A.

I SÖ delen av gropen var nu ytterligare en stockdel som bara antyts av en färgning i tidigare rensningsnivå. Stockdel B var intill 0,68 m lång med en lutning av ca 45 gon. Stockdelen var i de övre partierna endast fragmentariskt bevarad och kolbitarna låg delvis omrörda, bäst bevarad i de nedre partierna. Stockdelen var längst upp ca 0,2 m br och intill 0,23 m br längst ned.

NÖ om denna stockdel, i botten av nedgrävningen fanns ytterligare en mindre bit kolat trä. I mitten av gropen syntes en avlång, 1,5x0,4-0,5 m st, sotfärgning med inslag av blekjordbildning. Mot hörnen av denna färgning var även en del kolbitar. Färgningen antogs vara spår efter en sparklåda i detta skeede av utgrävningen. Av den buktande formen på långsidorna, föreföll det som om fyllnadsjorden tryckt på och tryckt in virket.

Efter ytterligare ca 0,5 m nedgrävning av gropen (Rn 4) visade sig båda stockarna upphöra efter en kort nedgrävning. Den NV stockdel A kom totalt att bli 1,3 m l och den andra (B) 0,8 m l. Båda stockbitarna avslutades nedåt i gropen med spridda kolbitar. Det nedersta partiet av stockdel A låg ca 0,4 m ovanför botten på gropen och stockdel B 0,55 m ovanför bottenplanet. Stockdelen norr om den största biten i SÖ, hade kontakt med det nedersta kol och sotskiktet i profilen fig. 2:8.

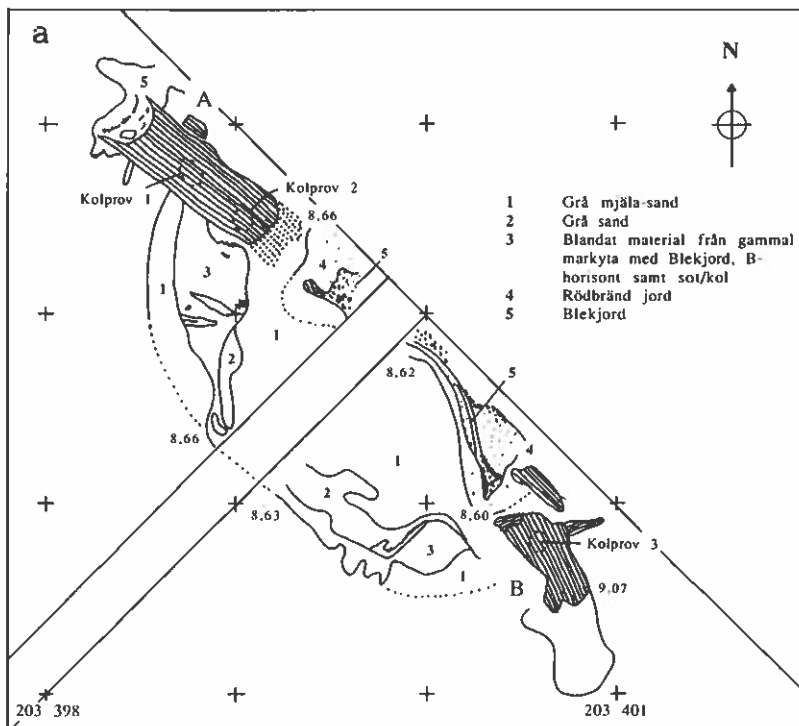
Från stockdelarna togs tre olika ^{14}C -prover. Vid provtagningen visade det sig att en del av träet på ovasidan var okolat. Vidare kunde konstateras att det fanns B-horisont och blekjord med inblandningar av kolbitar och sot under stockdel A. I nedersta partiet av stockdel B var en 0,1x0,07 m stor del kolat trä med fiberriktning i NÖ-SV.

Av den i tidigare nivå antydda sparklådan blev intet, dvs. ingen tydlig nedgrävning antydde en sådan konstruktion, bottenpartiet föreföll helt plant. I botten förändrades materialet i marken och nu bestod det av hårt packad, insvämmande finmo och mjåla i olika lager, med stor sannolikhet naturliga avlagringar från istiden. Förhållandet gjorde det svårt att bedöma exakt var nedgrävningen för fångstgropen avslutades.

2.3.6.5. Beskrivning av profil NÖ-SV

Profilen grävdes ned till steril mark. Vid ritningen av profilen kunde konstateras att den ursprungliga nedgrävningen för gropen var mycket kraftigt inrasad i SV. Här kunde en mängd olika lager iakttagas (fig. 2:7).

I botten var grå sand, material som rasat in vid en initial erosion i gropen. Ovanför fanns lager med inslag av delar från en gammal markyta. Här förekom bitar av blekjord och B-horisont. Ovanpå detta grå sand. Längre upp var en helt homogen färgning som tyder på att några ytterligare kraftigare erosionsfaser inte förekommit. I botten av gropen var mjåla som föreföll omrörd. Det var svårt att konstatera om det lagret var naturligt eller omrört vid nedgrävningen av gropen.

Bild 2:1 Fångstgropen före avtorvning. Foto från VNV, av Lars Liedgren.

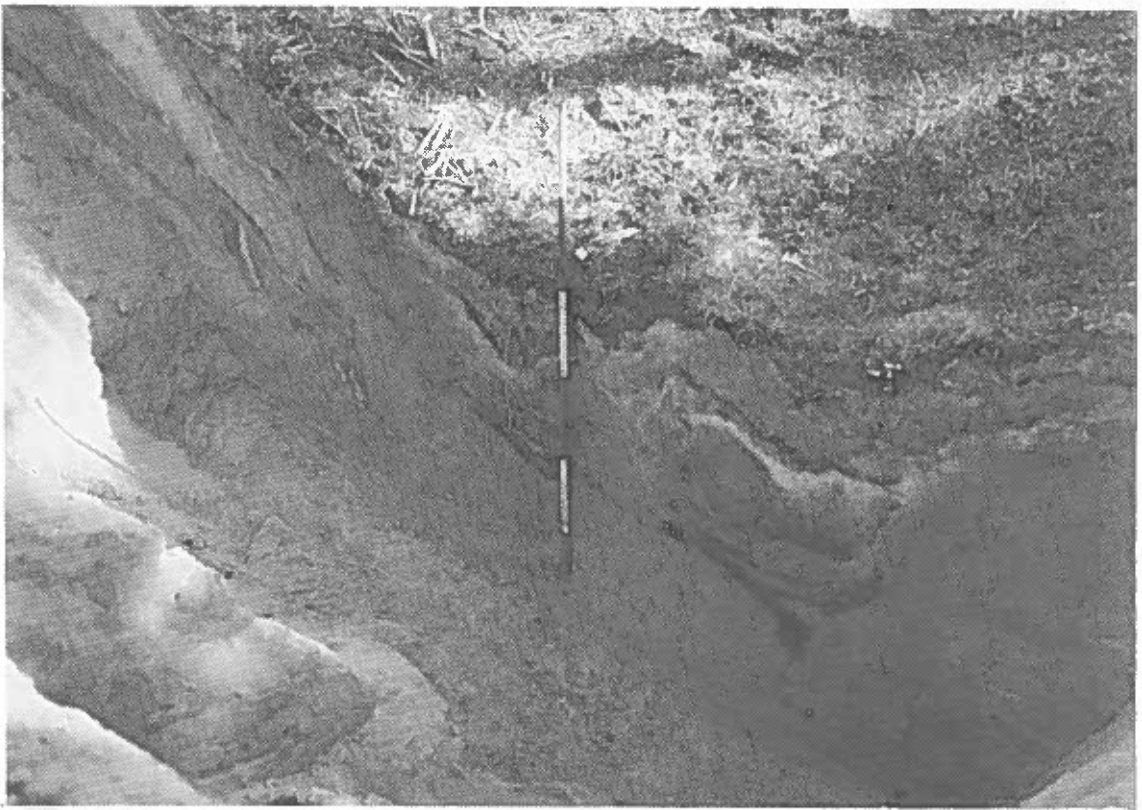

Bild 2:2 Kolad stockdel A i gropens NV del. Foto från SV, av Lars Liedgren.

Bild 2:3 Kolade stockdelar A och B samt profiler. Foto från SSV, av Lars Liedgren.

Bild 2:4 Profil NV-SÖ. Foto från söder, av Lars Liedgren.

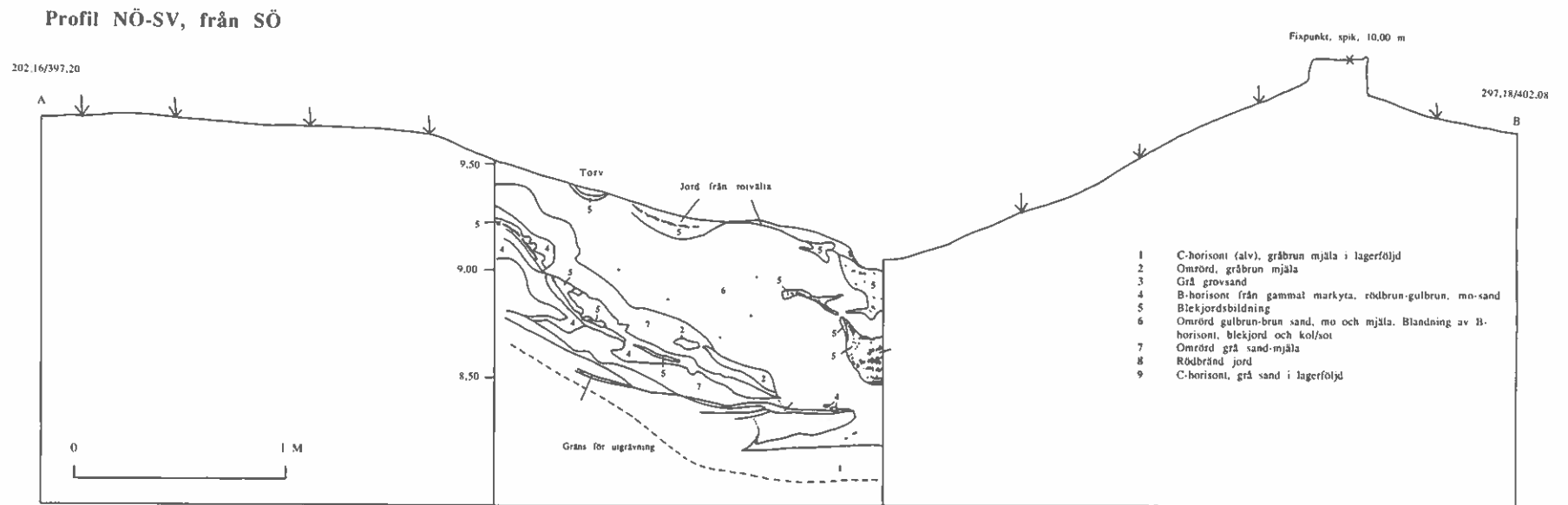

Fig. 2:7. Fångstgrop, nr 14a, Rackträsk, profil NÖ-SV, från SÖ. Ritning av Lars Liedgren.

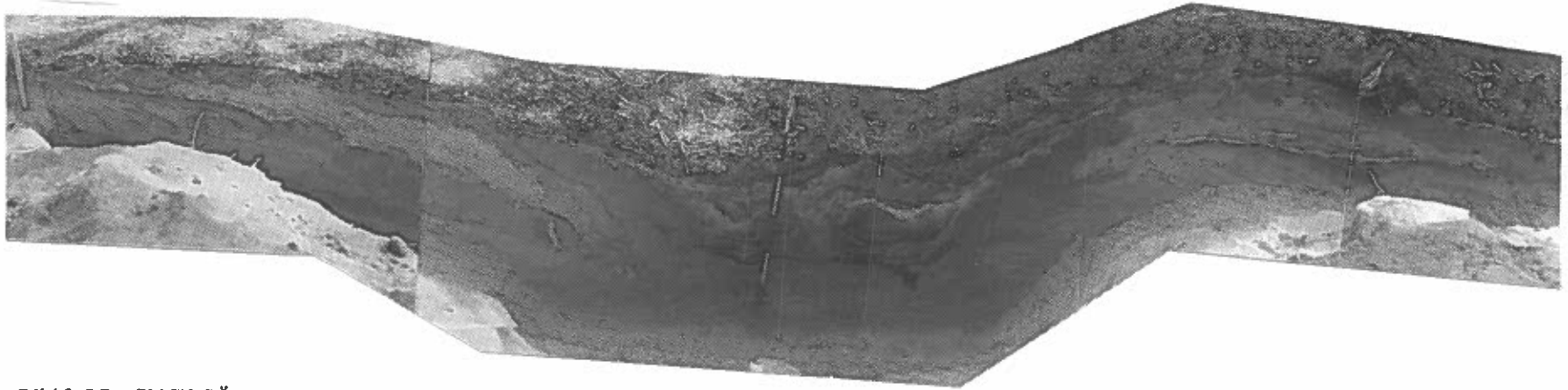

Bild 2:5 Profil NV-SÖ. Foto av Lars Liedgren.

Profil NV-SO, från SV

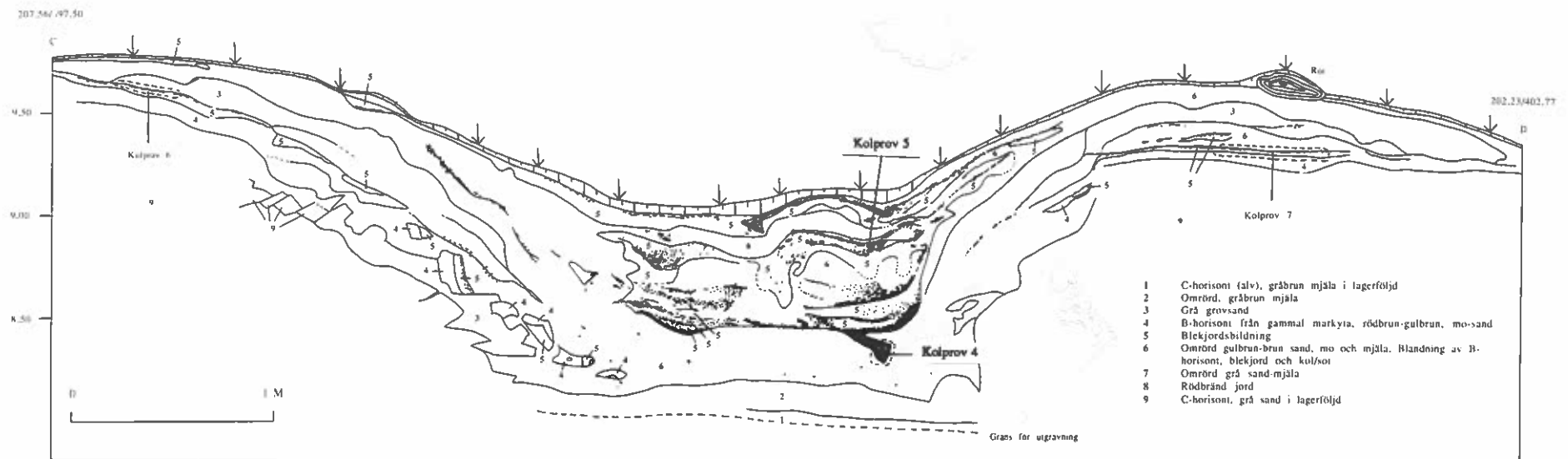

Fig. 2:8. Fångstgrop, nr 14a, Rackträsk, profil NV-SÖ, från SV. Ritning av Lars Liedgren.

2.3.6.6. Beskrivning av långprofil NV-SÖ

Profilen grävdes ned till steril mark (fig. 2:8, bild 2:4-5). I denna profil syntes ännu tydligare hur kraftigt inrasade gropens kanter var. I NV kan erosionskanten från gropkant och mot NV uppskattas till ca 1,1 m, i SÖ till ca 0,6 m. Själva den ursprungliga gropens mått kan med hjälp av planer och profiler uppskattas till ca 2,4x1,4 m.

I botten av gropen syns i profilen grå mjäla med inslag av lera (2). Detta lager som varierade från 0,1-0,2 m tjocklek i SÖ, kan möjligen ha varit omrört. Längre ner förekom mjäla i tunna lager med viss inblandning av sand. Det sistnämnda lagret var tveklöst naturligt avsatt. I de övre partierna av gropen fanns ett antal sotsvarta band med varierande mängder kol. Lagren representerar sannolikt olika skogsbränder som härjat området sedan fångstgropen upphört att nyttjas.

2.3.6.7. Datering

Från fångstgropen finns tre ¹⁴C-dateringar (se nedan). Av dessa gav kol från den gamla markytan under vallen den äldsta dateringen, 1521 f. Kr. (kalibrerat värde). Den inrasade, förkolnade stocken, som tillhört en konstruktion i övre delen av fångstgropen ger en något yngre datering 1261 f. Kr (kalibrerat värde). Den yngsta dateringen kommer från den nedersta kol- och sothorisonten i den inrasade fyllningen, ca 750-550 f. Kr (kalibrerat värde).

De tre proverna visar en mycket god samstämmighet med stratigrafierna i gropen. Det prov som ger den tillförlitligaste dateringen av själva fångstgropen är den kolade stocken, dvs. fångstgropen bör ha konstruerats under den senare delen av äldre bronsålder.

2.3.8. Slutsatser

Ca hälften av fångstgrop 14a undersöktes. Gropen var fylld med 0,9-1,0 m dj inrasade jordmassor. I de inrasade jordmassorna fanns 4-5 olika band med sot och kolbitar. Dessa lager bör sammanhånga med skogsbränder som förekommit sedan fångstgropen övergivits. Skogsbränderna har lett till en ökad erosion och material har avsatts i gropen. Det understa av dessa lager har daterats till slutet av bronsålder medan det översta lagret härrör från en brand på 1900-talet.

I samband med den första branden, som förefaller att ha inträffat några hundra år efter det att fångstgropen konstruerades, kolade även två stockar som varit delar av en konstruktion i fångstgropens översta parti. När denna brand skedde hade redan gropen till vissa delar rasat in. Detta märks bl. a. av de delar av B-horisont och blekjord som låg under stocken (se profil fig. 2:8).

Vid undersökningen påvisades att fångstgropen ursprungligen varit ca 2,4x1,0 m stor och 1,55-1,6 m dj (räknat från gamla markytan under vallen). Detta ger en volym för gropen på 3,2-3,4 m³. Från botten och 0,9 m upp, eller till 58%, var gropen igenfylld av rasmassor. Den första branden, som kolade stockarna, skedde när 0,3-0,4 m jord rasat in i gropen. Det uppskottade materialet runt gropen bildade en vall som var ca 2,5 m br och ca 0,3-0,35 m hög.

Den yttre sidan av de kolade stockarna bör en gång ha legat parallella med yttre långsidan av gropen. Stockarna kan uppskattas att ha varit ca 0,3 m i diam. Mellanrummet mellan stockarnas inre långsidor bör ha legat omkring 0,35-0,4 m.

Kanterna på gropen bör ha varit tvära att döma av rasmassornas fördelning. Inga spår efter någon form av träkonstruktion kunde konstateras i de nedre delarna av gropen. Förhållandet gör det sannolikast att gropen aldrig haft någon träkonstruktion annat än i det översta partiet.

2.4. Förteckning över prover

Kolprov nr 1, kol från kolad stockdel A (fig. 2:6), 39 g, kol och en del sand, urplockat för datering, se nedan.

Kolprov nr 2, kol från kolad stockdel A, 32 g, kol och ngt sand (se fig. 2:6).

Kolprov nr 3, kol från stockdel B (fig. 2:6), 22 g, kol och något sand.

Kolprov nr 4, kol och sot från stock? (se profil NV-SÖ, fig. 2:8), 59 g, mest sand, urplockat för datering, se nedan.

Kolprov nr 5, kol från sotlager i rasmassor i gropen (fig. 2:8), 74 g, kol och en hel del sand.

Kolprov nr 6, kol i gammal markyta under vall (fig. 2:8), 211 g, mest bara sand.

Kolprov nr 7, kol i gammal markyta under vall (fig. 2:8), 210 g, nästan bara sand, urplockat för datering, se nedan.

Kolprov nr 8, kol från kolad stockdel C (fig. 2:9), 25 g, kol och något sand.

2.5. ¹⁴C-dateringar

¹⁴C-dateringar utförda på Svedberglaboratoriet i Uppsala enligt standardförfarande. I nedanstående redovisas även kalibrerade värden enligt Stuiver och Becker 1986:

1. Datering av förkolnad stock ingående i fångstgropens konstruktion, ¹⁴C-prov nr 1, Ua-2082: 2990 BP±100, kalibrering: 1261 BC, 3210 BP.
2. Datering av kol i inrasad fyllning i gropen, nedersta kollagret ca 0,25 m från botten, ¹⁴C-prov nr 4, Ua-2083: 2470 BP±100, kalibrering: 757, 689, 651, 648, 543 BC, 2706, 2638, 2600, 2597, 2492 BP.
3. Datering av kol i gammal markyta under vall, ¹⁴C-prov nr 7, Ua-2081: 3250 BP±100, kalibrering: 1521 BC, 3470 BP.

2.6. Källor och referenser

Källor

Ekonomiska och topografiska kartan
Riksantikvarieämbetets inventeringsregister
ATA

Referenser

- Bergman, I. 1984. *Rapport över arkeologiska inventeringar vid Rackträsk, Arjeplog sn, La, 1984*. Rapport, Arkeologiska institutionen, Umeå universitet.
- Bergman, I. 1985a. *Rapport över arkeologiska inventeringar och undersökningar vid Rackträsk, Arjeplog sn, La, 1985*. Rapport, Arkeologiska institutionen, Umeå universitet.
- Bergman, I. 1985b. *Rapport över arkeologiska undersökningar vid Rackträsk, Arjeplog sn, La, 1985*. Rapport, Arkeologiska institutionen, Umeå universitet.
- Bergman, I. 1988a. Det samiska boplatskomplexet vid Rackträsk, Arjeplog. *Arkeologi i Norr* 1:129-143. Umeå.
- Bergman, I. 1988b. Rapport över kulturhistoriska inventeringar och utgrävningar vid Rackträsk, Arjeplog socken, Lappland. *Rapport över kulturhistoriska undersökningar inom Arjeplog socken 1988. Rapport 1. Silversmuseet*.
- Manker, E. 1960. *Fångstgropar och stalotomter. Kulturlämningar från lapsk forntid*. Acta Lapponica XV.
- Stuiver, M. & Becker, B. 1986. High-precision decadal, calibration of the radiocarbon time scale, AD 1950-2500 BC. *Radiocarbon* 28:863-910.
- Walukiewicz, U. 1974. *Rapport, fornlämning 402, Ö Uddjaur 1:1, Arjeplog sn, Lappland*. Rapport Riksantikvarieämbetet.

3. Rapport över arkeologisk utgrävning av en härd vid Stora Mattaure, Arjeplogs sn, Lappland, 1988

3.1. Inledning

Landområdet vid Stora Mattaure ingår som en del i en *mårka* (fig. 3:1-2). Sedan gammalt är *mårkan* en viktig flyttningsled där renarna passerar under höst och vår. Området erbjuder även goda vinterbetesmarker och de renskötande samerna förlade tidigare med fördel sina vinterbosättningar hit (muntl. av Lars-Erik Ruong, Luokta Mavas sameby).

En modern rengärda, inom Arjeplogs Allmänningsskog 1:2, block 1, vittnar om områdets betydelse även för dagens renskötsel. Vid uppförandet av rengärdet hade rensköterna uppmärksammat en "stensättning" vilken stängslades till skydd mot renarna.

Anläggningen, som var rektangulär, 2,2x1,1 m (NNÖ-SSV), och helt stensatt, antogs av sagesmannen vara en grav. Vid besiktning registrerades ytterligare åtta "stensättningar". De var alla av samma dimension och utseende som den först påträffade och hade anlagts längs en svagt böjd linje på jämna avstånd från varandra (fig. 3:3A).

Anläggningarnas rumsliga fördelning uppvisade påtagliga likheter med kända vikingatida och medeltida samiska bosättningar inom Arjeplog (jfr Bergman 1984, 1985a och b). Drygt 1 km väster om rengärden hade redan tidigare en ansamling om sju stensättningar registrerats och undersökts (Wallerström 1973). De fynd som framkom vid undersökningen visar att anläggningarna fungerat som eldstäder. Föremålsfynden, bestående av bl.a. en kniv, en järnspets, bronsbleck, kittelfragment och slipstenar, kunde dock inte närmare tidsbestämmas. Eftersom inga ¹⁴C-analyser utfördes har de undersökta eldstädernas ålder således inte kunnat fastställas. Med anledning härav bedömdes anläggningarna vid Stora Mattaure vara av stort vetenskapligt intresse. Under hösten 1988 undersöktes en anläggning i syfte att fastställa dess ålder.

I samband med utgrävning företogs inventeringar inom ett angränsande område varvid ytterligare ett antal anläggningar, omfattande kokgropar, förrådsgropar och härdar, påträffades. Samtliga anläggningar numrerades löpande och den undersökta anläggningen betecknas med nr 5 (fig. 3:3A).

Inventeringsarbetet fortlöper och resultaten kommer efter slutförda fältundersökningar att redovisas i separat rapport.

3.2. Områdesbeskrivning

Den *mårka* som tar sin början vid Padje-Máskejaure i norr och därefter mynnar i Piteälven vid Eggelats i SÖ, utgörs av en flack bassäng med ett flertal större och mindre sjöar vilka står i förbindelse med varandra. Stora Mattaure utgör en av dessa. De flacka partierna omges av bergsmassiv och avgränsas mot NÖ av Suppevare, Gallabuoda och Årjep Gåbrek. Sjiunjanåjve, Ailesvare, Bårgå och Nammatis bildar tillsammans en sydlig avgränsning (se blå kartan, 26 i Luvos).

Mårkans nordliga avsnitt utmärks av extremt blockrik terräng med inslag av sandåsar, något som också präglar det område inom vilket den undersökta fornlämningen är belägen, dvs. vid Stora Mattaures östra sida. De sammanlagt nio "stensättningarna" (fig. 3:3A), har anlagts längs vattendelaren på en flack, relativt blockfattig förhöjning som i norr och söder omges av vatten.

Området har ursprungligen varit bevuxet med rik tallskog, men efter omfattande avverkningar finns nu ett ungt och glest tallbestånd. Markvegetationen utgörs i huvudsak av lingonris, kråkbärsris och lavar. Vegetationen inom rengärden, med markerat inslag av gräs, avviker genom renarnas gödsling från omgivningen.

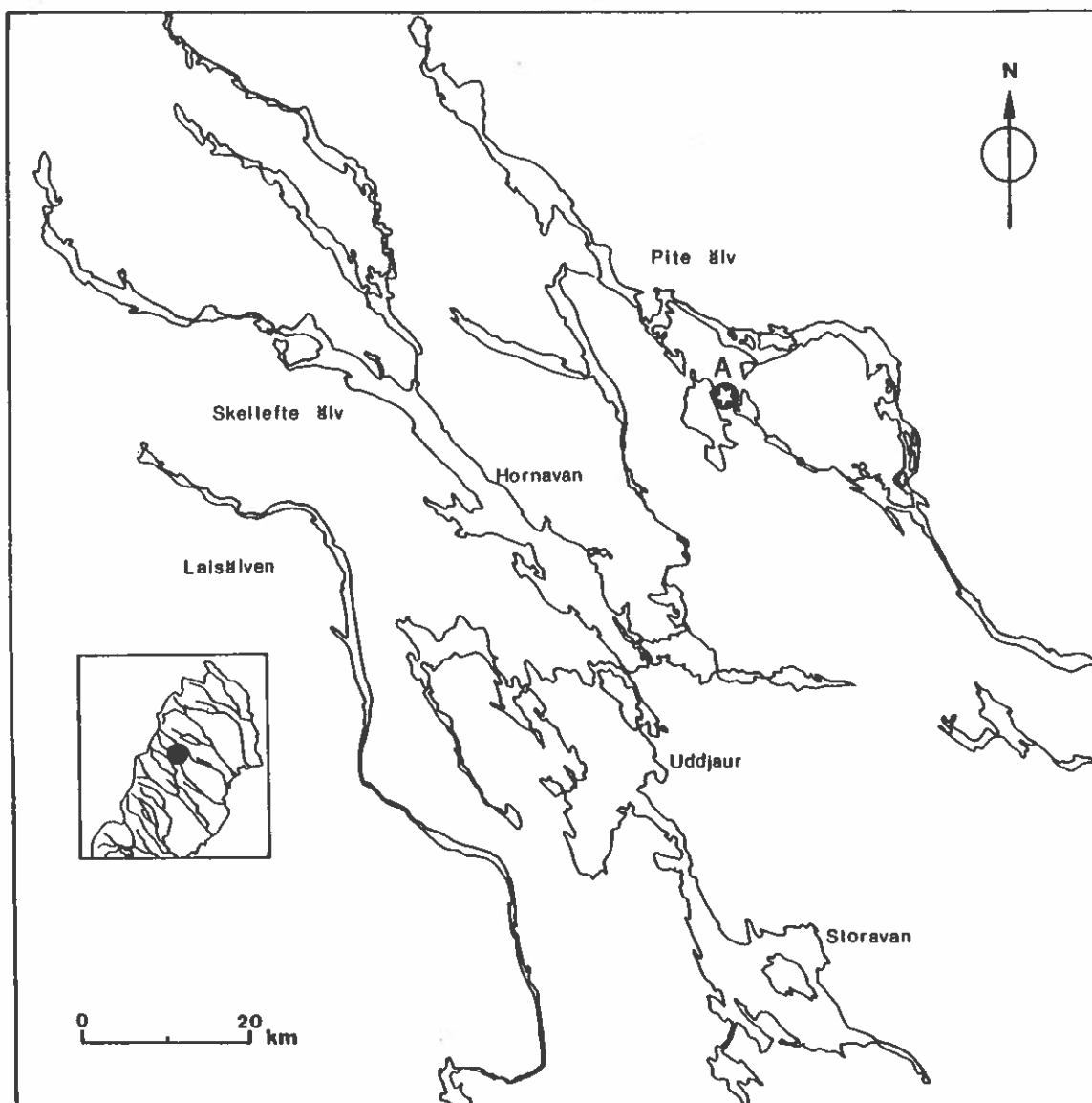

Fig. 3:1 Undersökningsområdet (A) vid Stora Mattaure, Arjeplog sn. Ritning av Ingela Bergman.

3.3. Tekniska uppgifter

En 4x4 m stor ruta förlades med anläggning nr 5 i centrum och ett fristående koordinat-system med x-axeln i N-S upprättades. Som nollplan valdes en jordfast sten i nivå med markplanet.

Före utgrävning företogs en genomgång med metalldetektor över den planerade grävningssytan. Inga utslag kunde dock noteras, vare sig i eller invid anläggningen.

Samtligt material från de rensade och grävda ytorna sållades med en masktäthet om 3 mm.

3.4. Arbetsstyrka och finansiering

Arbetet utfördes av Ingela Bergman, Silvermuseet, med tillfällig assistens vid avvägning. Undersökningen ingår som en del i Silvermuseets forskningsverksamhet och bekostades genom museets ordinarie verksamhetsmedel.

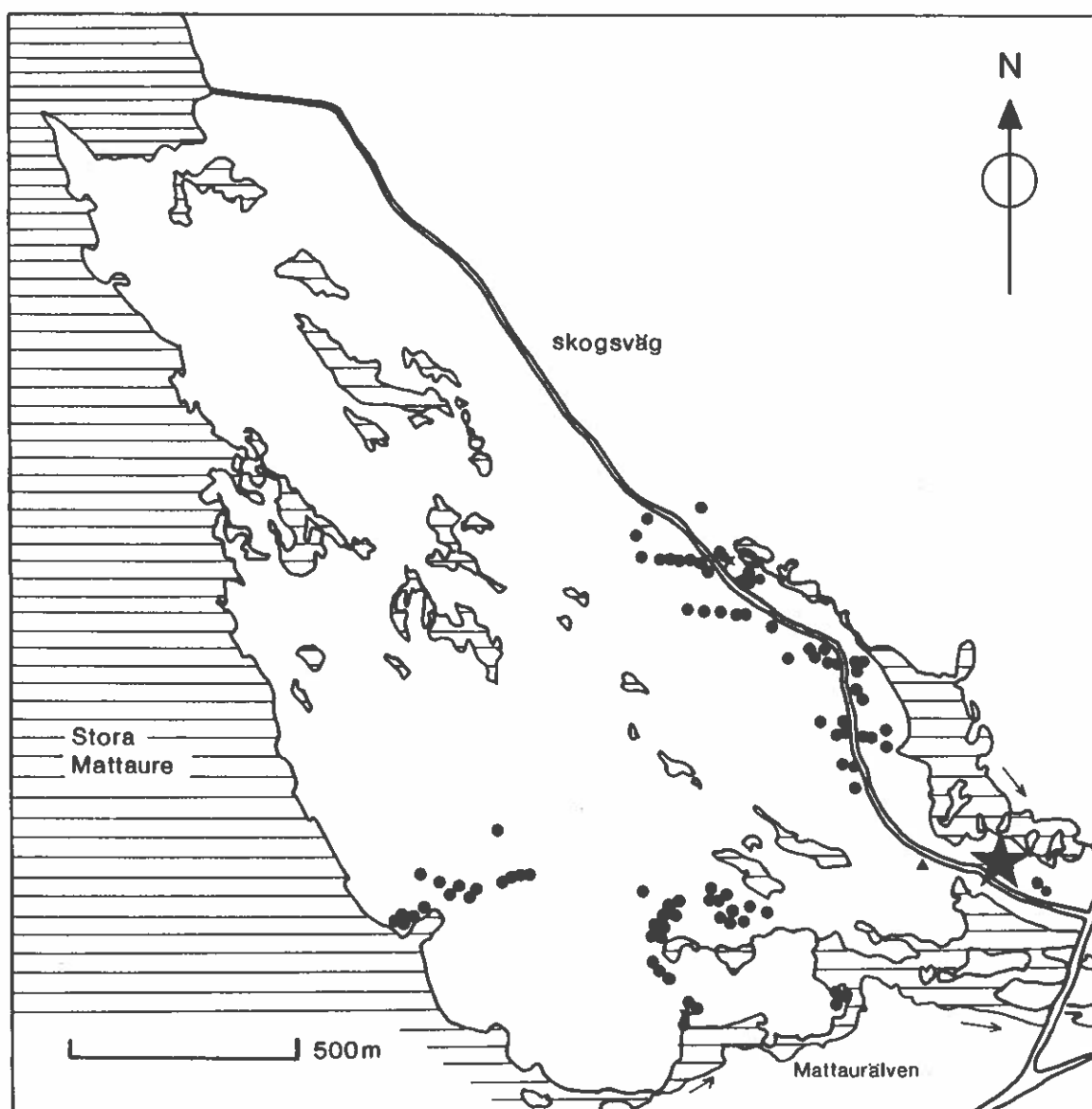

Fig. 3:2 Översiktsplan, Stora Mattaure, Arjeplog socken. Ritning av Ingela Bergman.

3.5. Utgrävningsbeskrivning, anläggning nr 5, härd

Före avtorvning syntes anläggningen som en rektangulär, 2,2x1,1 m st (NNÖ-SSV), tät stenpackning (bild 3:1). Packning bestod av 0,05-0,10 m stora rullstenar. Anläggningen avgränsades av en yttre kantring bestående av 0,2-0,3 m st stenar (fig. 3:4, bild 3:2-3).

Vegetationsskiktet befanns vara mycket svagt utbildat, ca 0,01 m tj, varför avtorvning i praktiken innebar rensning i nivå 1 (Rn 1). Markbeskaffenheten, med rikliga förekomster av grus och upp till 0,10 m stora stenar i tät packning, var därtill sådan att ytterligare nedgrävning ej var befogad. Den upptagna ytan, omfattande 3x4 m, rensades således ned till Rn1, och anläggningen ytterligare en rensningsnivå, t.o.m. Rn 2.

I samband med rensning i Rn 1 framgick att anläggningens SV del skadats något vid stängsling av ren-gården. Vidare noterades att området närmast anläggningens NÖ respektive SV sida rensats från uppstickande stenar. Nedgrävning t.o.m. Rn 2 företogs inom en yta motsvarande 3,5x0,4 m förlagd till härdens ena halva.

I anläggningen framkom därvid ett tydligt, och ställvis kraftigt, kollager omedelbart under vegetations-skiktet (fig. 3:5). Två kolprover togs varav det ena, ¹⁴C-prov nr 1, under en av härdstenarna, och det andra, ¹⁴C-prov nr 2, i fyllningen. Vare sig fynd eller benfragment påträffades. Efter ritning i plan och profil återställdes anläggningen till ursprungligt skick.

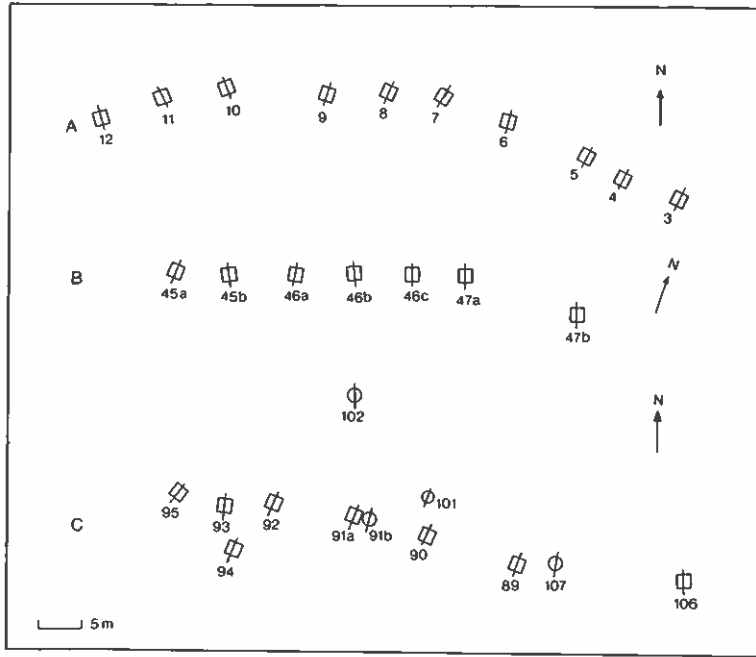

Fig. 3:3 (A) Hårdformation i Mattaure, nr 5 undersökt. Ritning av Ingela Bergman.

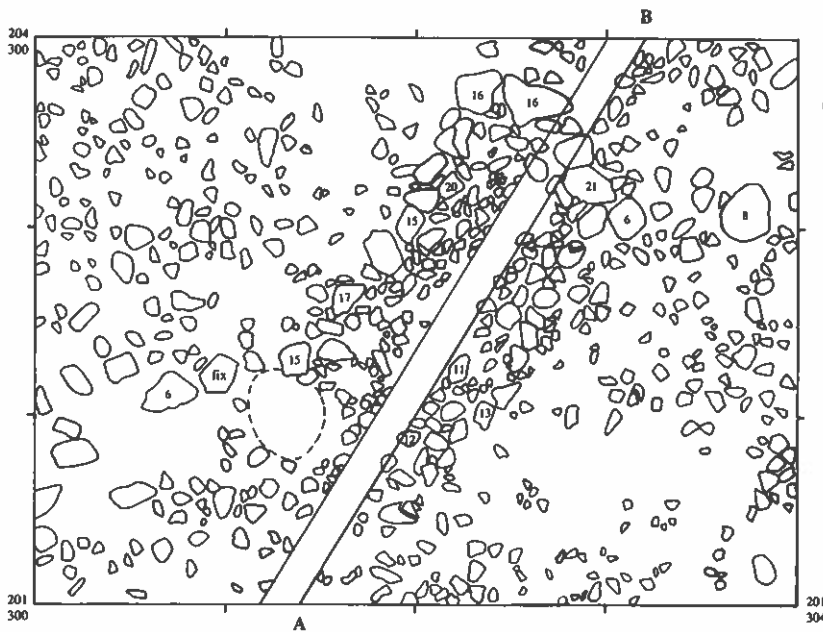

Fig. 3:4 Plan över anläggning nr 5, Stora Mattaure, Rn 1. Ritning av Ingela Bergman.

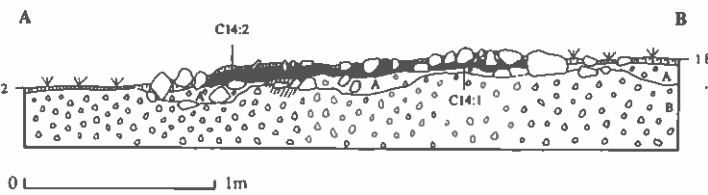

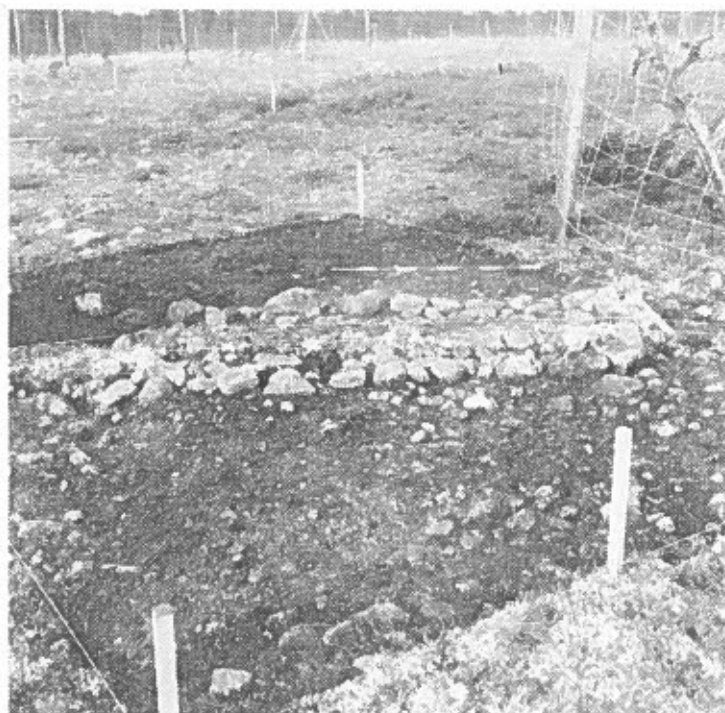
Fig. 3:5. Profil NÖ-SV genom anläggning nr 5, Stora Mattaure. Ritning av Ingela Bergman.

Bild 3:1 Härd nr 5, före avtorvning. Foto från SÖ, av Ingela Bergman.

Bild 3:2 Härd nr 5, efter avtorvning. Foto från SÖ, av Ingela Bergman.

3.6. Datering av anläggningen

Ett kolprov om 0,2 g träkol inlämnades till Svedberg-laboratoriet i Uppsala för analys.

Lab.nr	Prov	¹⁴ C-ålder B	Kalibrering (Calib)
Ua-2080	Stora Mattaure, anl.5, ¹⁴ C-prov nr 1	1 080 ± 100	880-1020 AD

Bild 3:3 Härd nr 5, efter avtorvning. Foto av Ingela Bergman.

3.7. Sammanfattning

Undersökningen visar dels att anläggningen fungerat som eldstad, dels att den tidsmässigt sammanfaller med bosättningen vid Rackträsk. De åtta anläggningar vilka rumsligt hör samman med den undersökta anl. nr 5, kan med stor sannolikhet betraktas som lämningar efter samtida bosättningar.

3.8. Referenser

- Bergman, I. 1984. *Rapport över arkeologiska inventeringar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La.* 1984. Umeå
- Bergman, I. 1985a. *Rapport över arkeologiska undersökningar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La.* 1985. Umeå
- Bergman, I. 1985b. *Rapport över arkeologiska inventeringar och undersökningar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La.* 1985. Umeå
- Bergman, I. 1988. *Rapport över kulturhistoriska inventeringar och utgrävningar vid Rackträsk, Arjeplogs socken, Lappland.* Rapport 1. Silvermuseet.
- Wallerström, T. 1973. *Rapport. Stormattaure & g:a Mattaureälven, Allmänningsskogen 1:1, Arjeplog sn, Lappland* 1973. Rapport, Norrbottens museum.

4. Rapport över arkeologisk utgrävning av *burra*, vid Kuoletisjaure, Arjeplogs sn, Lappland, 1990.

4.1. Inledning

En av de mest populära vandringslederna inom Arjeplogs fjällvärld sträcker sig från sjön Kuoletisjaure, invid Silvervägen (väg 95), norrut mot Ikesjaur och vidare mot Mavasjaur och Pieskehaure. En uppmärksam fjällturist fann vid sin vandring en anläggning som till sin form liknade en grav. De stenhällar som ursprungligen täckt anläggningens taköppning hade rubbats ur sina lägen. Turisten anmälde fyndet till Silvermuseet 1989 och vid besiktning samma år konstaterades att anläggningen mycket väl kunde utgöra en samisk hällgrav.

Mot bakgrund av det hårdhänta intresse som samiska kulturlämningar ofta utsätts för (jfr rapport över undersökningar vid Suddomsuolj, Bergman 1993), och närheten till den välfrekventerade vandringsleden, fann Silvermuseet det angeläget att snarast utföra en arkeologisk dokumentation.

Undersökningen visade att anläggningen fungerat som förrådsgröp vid förvaring av kött, en s.k. *burra*, vilka i Arjeplogsfjällen brukades långt in på 1800-talet (Johansson 1989:72ff).

4.2. Områdesbeskrivning

Lokalen är belägen på en nordlig utlöpare av fjället Bäno, ca 1 km norr om rastplats invid väg 95 och ca. 300 m väster om vandringsled, på en höjd av drygt 750 m ö. h. (fig. 4:1).

Anläggningen hade förlagts ca. 10 m öster om en tjärn, på högsta punkten av en 5x4 m st åsrygg vilken i NNV riktning löper ut mot den njurformade tjärnen (fig. 4:2).

Området utgörs i sin helhet av kalfjäll. Terrängen är ställvis blockig med skiffrika hållar. Markvegetationen består i huvudsak av kråkbärsris och lavar samt vid vattensamlingar och mindre bäckar av vide och gräs. Invid den undersökta anläggningen begränsades växtligheten till lavar och kråkbärsris.

4.3. Arbetsstyrka och finansiering

Arbetet utfördes under juni månad 1990 av Ingela Bergman, Silvermuseet, och Inga-Maria Mulk, Ajtte, Jokkmokk. Undersökningen bekostades i sin helhet med anslag från Riksantikvarieämbetet.

4.4. Anläggningsbeskrivning, *burra*, Kuoletisjaure

Anläggningen framträder på åskrönet som en kvadratisk öppning omgiven av flata skiffer- och granithällar. I profil, dvs. sedd från sidan, kan *burran* däremot ej observeras då dess takhällar helt följer åsens topografi. Öppningen, som var 0,55x0,50 m st, har ursprungligen varit täckt av en eller flera hållar, vilka i sen tid dock rubbats ur sina lägen.

Förrådsanläggningen utgörs av ett rektangulärt, försänkt rum, 1,6x0,45x0,45 m st, orienterat i åsryggens längdriktning. *Burrans* sidor består av vertikalt ställda hållar (jfr fig 4:3), mellan vilka väggsidan ställvis kallmurats av mindre och horisontellt liggande flata stenar. Bottenpartiet är delvis täckt av 0,05-0,3 m st, flata stenar.

Före utgrävning undersöktes anläggningens bottenparti med metalldetektor, dock utan indikationer på metallföremål. Utgrävningen omfattade halva anläggningen med en yta motsvarande ca. 1,6x0,2 m, vilken förlades från mittlinjen och ut mot anläggningens södra vägg (fig 4:4a-b). Grävningssytan indelades i 0,2x0,2 m stora rutor vilka successivt grävdes från öst till väst.

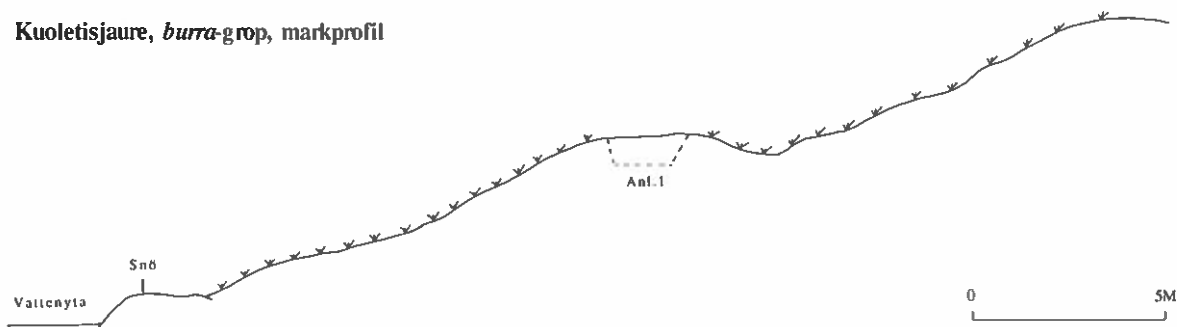
Bottenpartiets ytskikt var delvis bevuxet med tät mossa, varunder ett 0,01-0,02 m tj jordlager vidtog. Inom var och en av de upptagna rutorna tillvaratogs jorden i fyndpåsar för att sedan vattensällas.

Bild 4:1 Kuoletisjaure, burra, ingångshål beläget mitt på kullen, fr VSV. Foto av I.-M. Mulk.

Kuoletisjaure, burra-grop, markprofil

Fig. 4:2 Topografisk profil från Kuoletisjaure upp till burran. Ritning av Ingela Bergman.

Kuoletisjaure, burra-grop, profil fr SSV

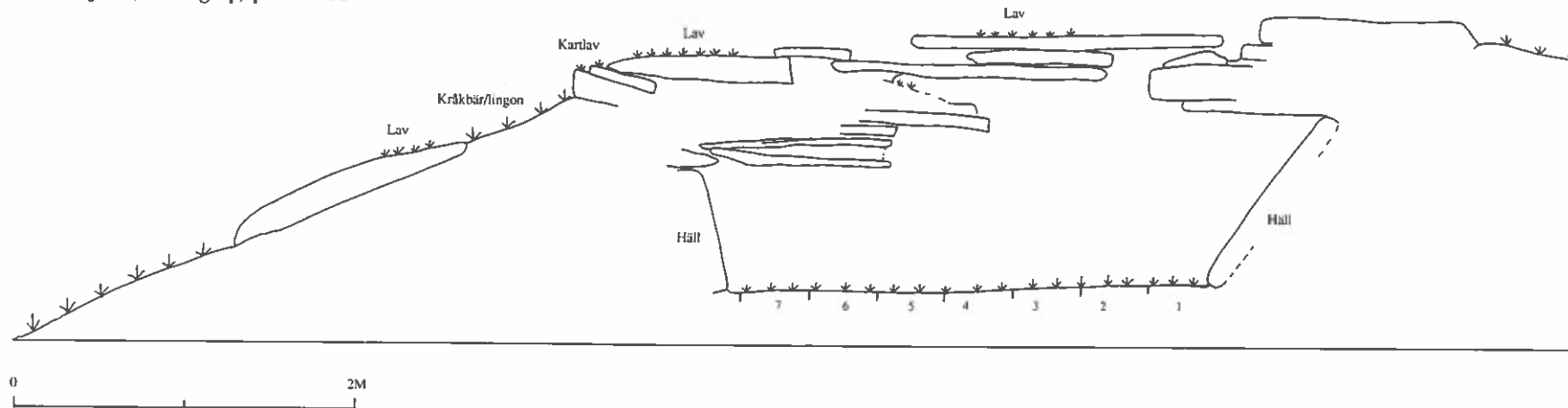

Fig. 4:3 Profil genom burra, Kuoletisjaure. 1-7 visar belägenhet för undersökta ytor. Ritning av Ingela Bergman.

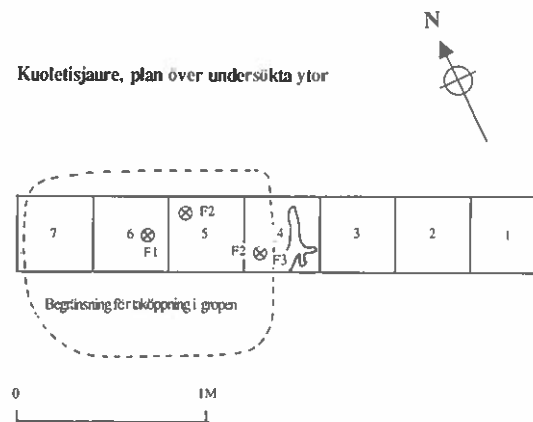
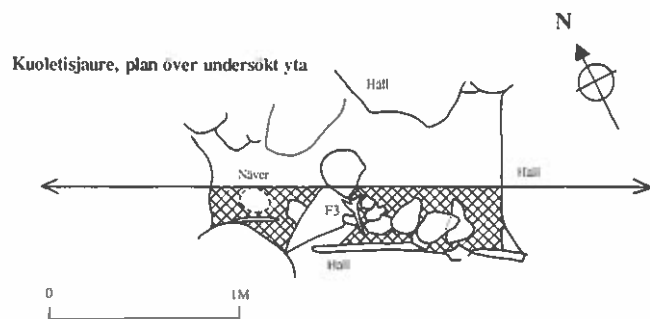

Fig. 4:4a-b Plan över undersökta ytor i burra, Kuoletisjaure. Ritning av Ingela Bergman.

I anläggningens västligaste del, helt nära gavelsidan, anträffades fragment av björknäver (se plan fig. 4:5a). Mindre näverfragment förekom även spridda i anläggningens mellersta och västra partier, dock i mycket små mängder. Två fynd framkom i samband med undersökningen, varav det ena utgjordes av en hornsked och det andra av ett fragmentariskt renhorn. Vid vattensällning framkom inga ytterligare fynd. Efter avslutad undersökning täcktes *burrans* öppning med de takhällar som tidigare lyfts bort.

Undersökningen avslutades med inventering i anläggningens omgivning och längs vandringsleden mot Jurunvaratj. Inga andra *burra*-gropar påträffades dock.

4.5. Sammanfattning

Anläggningen, som i sin konstruktion liknar en hällgrav, överensstämmer även med kända s.k. *burra*. De fynd som påträffades, dvs. hornskeden respektive renhornet, var välbevarade. Det är därför sannolikt att resterna efter en eventuell skelettbegravning också skulle ha bevarats. I anläggningen saknades dock varje spår av bränt eller obränt benmaterial. Undersökningen bekräftar anläggningens egenskap av förrådsgrop, *burra*.

4.6. Referenser

Johansson, C. 1989. *Mujto. Minnen från jägar- och fiskartiden och den gamla renkonstens dagar.*

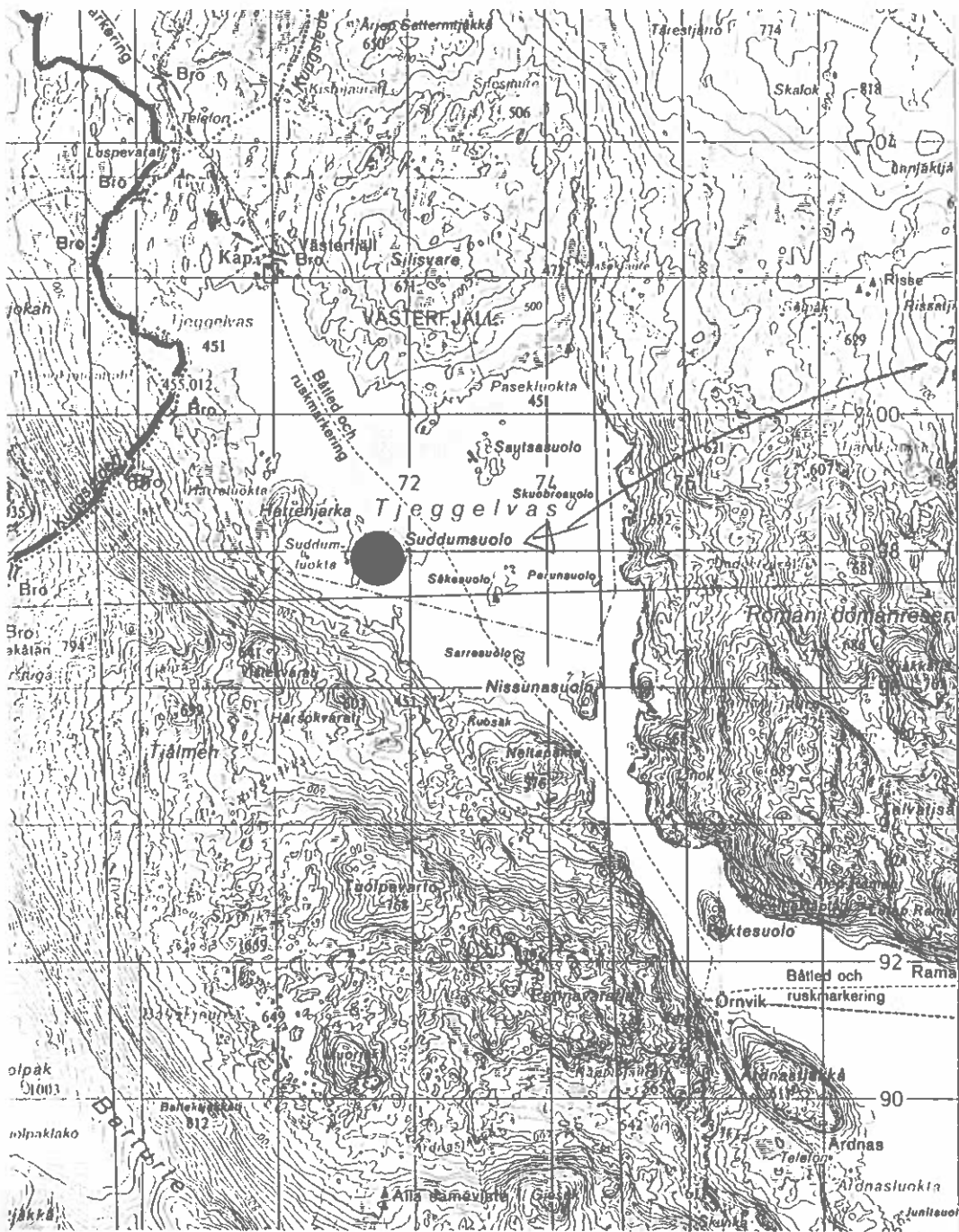

Fig. 5:1 Översiktskarta över Suddumsoloj i sjön Tjeggelvas. Efter blå-kartan, 26 H Jäkkvik.

5. Rapport över arkeologisk dokumentation av gravanläggning vid Suddumsuolj, Arjeplogs socken, Lappland, 1990

5.1. Inledning

På en liten holme strax söder om Suddumsuolj i Tjeggelvas finns en sedan länge känd grav (fig. 5:1). I graven finns skelettdelarna efter en människa. Enligt en levande muntlig tradition skall skelettet utgöra kvarlevorna efter en mycket kraftfull nåjd, Anná Vuolla, som verkat i området. Traditionen gör gällande att Anná Vuolla drunknade i Tjeggelvas vid notdragning och begravdes på holmen (jfr Manker 1961:134ff).

Tjeggelvas utgör idag ett populärt område för fisketurister. Under de senaste åren har Silvermuseet fått en mängd förfrågningar från turister angående gravens läge (vilket dock inte angivits). I flera fall har mindre nogräknade personer meddelat att man "tittat på skelettet", vilket m.a.o. innebär att delar ur gravkonstruktionen borttagits. Graven på Suddumsuolj har således kommit att utgöra ett exotiskt utflyktsmål för turister.

Som en första skyddsåtgärd lät Silvermuseet uppställa en skylt med upplysning om fornminneslagens innebörd. Skylten anbringades vid sidan om gravanläggningen, så att den ej kunde uppmärksammas på avstånd och därmed utmärka gravplatsen. Lokalen är dock genom sitt läge oskyddad i den meningen att löpande övervakning ej kan ske och vid återbesök följande år konstaterades att gravhällarna återigen rubbats ur sina lägen.

Silvermuseet fann det angeläget att låta dokumentera graven i dess nuvarande tillstånd, dels för att avgöra i vilken utsträckning åverkan skett, dels för att kontrollera huruvida graven innehöll gravgåvor av metall eller annat material. Undersökningen skulle utgöra underlag för bedömning av vidare åtgärder.

5.2. Tidigare undersökningar på platsen

Ernst Manker företog i samband med Nordiska Museets kultplatsinventering 1945 en undersökning av graven på Suddumsuolj (Manker 1961:134). Manker noterade redan då att skelettdelarna i viss grad blivit omplockade, men fastslog att skelettet låg i "ungefärligt ursprungligt läge i grottans längdriktning med kraniet i NNO. Under några täckande hållar lågo skelettdelarna blandade med näverstycken som tydligen utgjort liksvepning. Sålunda var ett stycke näver delvis rullat kring kraniet" (Manker 1961:135).

Nära femton år senare, år 1959, var gravanläggningen åter föremål för dokumentation. Bo Sommarström noterar vid sin undersökning att kraniet var placerat i SSV och att övriga skelettdelar låg i oordning (Manker 1961:136). Osteologiska bestämningar visade att skelettet utgör lämningarna efter en 35-40-årig androgyn person (Manker 1961:136, Sommarström 1987:215). Sommarström konstaterar vidare att röntgenfoton visade total avsaknad av visdomständer. Överkäken saknade 8 och underkäken 5 tänder (Manker 1961:136).

Av allt att döma genomförde vare sig Manker eller Sommarström totalutgrävning av anläggningen. Inga föremålsfynd tillvaratogs vid undersökningarna.

5.3. Arbetsstyrka tidsåtgång samt finansiering

Arbetet utfördes av Ingela Bergman, Silvermuseet, och Lars-Erik Ruong, Luokta Mavas sameby. Undersökningen bekostades genom anslag från Riksantikvarieämbetet.

5.4. Områdesbeskrivning

Suddumsuolj är den största ön i Tjeggelvas och belägen i sjöns NV del (fig. 5:1). Ön är relativt flack och i huvudsak bevuxen med björk och ett glest tallbestånd. Markvegetationen utgörs av blåbärs- och kråkbärsris, mossor och ställvis också gräs. Vid strandpartierna syns berg i dagen med skiffriga hållar och block.

Bild 5:1 Klippgrav, Anna-Vuolla, före undersökning, fr NNV. Foto av Ingela Bergman.

I öns SV del finns en udde som vid högt vattenstånd avskiljs från Suddumsuolaj och bildar en holme. Udden utgörs i huvudsak av berg i dagen med endast delvis övervuxna hållar. Vegetationen består av enstaka björkar och av kråkbärsris. Graven är belägen i uddspetsens västra sida.

5.5. Anläggningsbeskrivning

Den ca 2,5 m långa och 0,8 m breda graven har anlagts under ett överhäng i en skreva mellan en bergsida i öster och en berghäll i väster (jfr fig. 5:2-3). I klippskrevan har förmultnat organiskt material och eroderad jord kommit att bilda ett fyllnadslager av upp till 0,1-0,15 m tjocklek. Liket har lagts på, eller möjligen delvis nedgrävt i, jordlagret. Vid besiktningstillfället hade graven följande utseende:

Graven är konstruerad genom att ett antal flata hållar lagts i lager ovanpå varandra så att klippskrevan täckts. De överst liggande hållarna var 0,4-1,0 m st, och de undre hållarna något mindre, 0,2-0,3 m.

Graven ritades i plan (fig 5:2) varvid de övre hållarna, A-E, borttogs och därefter de återstående täckande hållarna. Under hållarna framkom rikligt med björklöv, delvis färskt, delvis förmultnat, vilket rensades bort. Kraniet framkom mellan tre hållar vilka lagts på ömse sidor, respektive strax söder, om detsamma (jfr fig. 5:3). De tre hållarna bildade ett fundament på vilket en täckande håll anbragts så att kraniet skyddats mot yttre tryck. Vid sökning med metalldetektor över den frilagda ytan framkom en enkrona präglad 1961. Myntet hade placerats i bröstläge (F1).

Vid den fortsatta dokumentationen frilades de delar av skelettet som vilade på, eller var synliga i, det hårt packade jordlagret. Ytterligare ingrepp i form av nedgrävning i jordlagret ansågs ej berättigat då undersökningens syfte enbart var att dokumentera anläggningens nuvarande utseende.

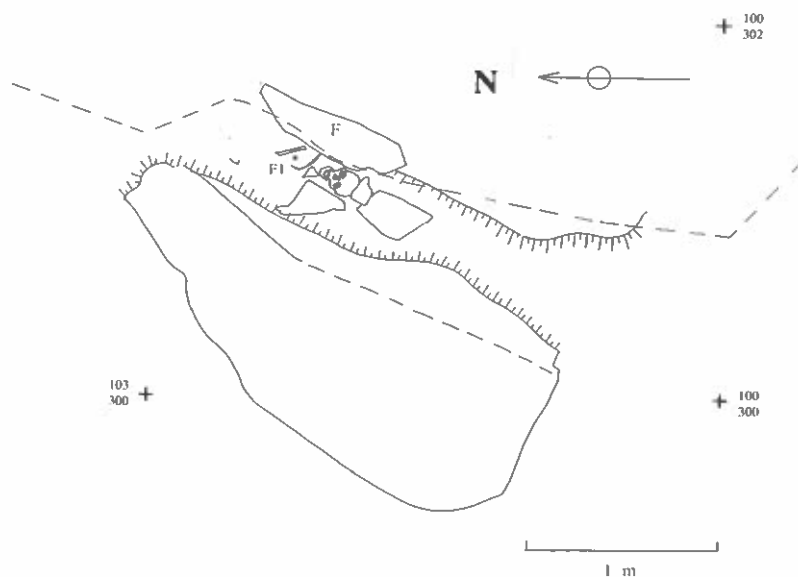
Av det näverhölje som vid Mankers undersökning delvis täckte kraniet fanns inga spår. Kraniet, som delvis grönfärgats av organiskt material, visade istället tecken på att ha legat oskyddat under en tid. I sitt ursprungliga läge har huvudet och de övre delarna av kroppen legat skyddade under överhänget som i den NÖ delen helt täcker gravutrymmet. I nuvarande läge täcks dock endast en mindre del av gravens östra långsida (jfr fig. 5:2-3).

Bo Sommarström noterade vid sin undersökning 1959 att sammanlagt 13 tänder saknades. Av allt att döma räknades antalet hålrum efter tänder i käkbenet och inte antalet befintliga tänder. Eftersom käkarna visade total avsaknad av visdomständer har den döde endast haft 28 tänder mot normalt 32. Vid tiden för Sommarströms undersökning fanns således 15 kvarvarande tänder. I samband med föreliggande undersökning konstaterades 8 tänder i överkäken, 9 i underkäken samt en löst liggande tand vid den dödes vänstra kind, d.v.s. sammanlagt 18 tänder. Även skelettets övriga delar visar tecken på dislokation (jfr fig. 5:4).

Fig. 5:2 Gravanläggningen vid Suddumsuolj, klippskrevan med täckhällarna. Ritning av Ingela Bergman.

Fig. 5:3 Gravanläggningen vid Suddumsuolj, täckhällarna borttagna och skelettet skymtar fram. Ritning av Ingela Bergman.

Näverfragment påträffades i spritt längs skelettets hela sträckning. Inga föremålsfynd framkom vid undersökningen. Vare sig näverfragment, skelettdelar, kolprov eller andra beståndsdelar i graven, tillvaratogs och bortfördes. Efter avslutat arbete återställdes graven i enlighet med dess utseende före undersökningen.

5.6. Kommentar

Graven på Suddumsuolj har vid upprepade tillfällen öppnats och undersökts i mer eller mindre seriösa syften. Nio sådana tillfällen kan med säkerhet beläggas:

1. Skelettet omflyttat före år 1945 (noteras av Manker 1945)
2. Mankers undersökning 1945. Kraniet i NNO.

3. Skelettet "tillrättalagt" med kraniet mot SSV (uppgift till Sommarström).
4. Sommarströms undersökning 1959. Käkben tillvaratogs för analys.
5. Graven öppnad varvid ett mynt präglat 1961 deponeras.
6. Käkben återförs (enligt muntlig uppgift av Bo Sommarström 1991, årtal för återlämnandet ej angivet).
7. Tre tänder återförs till graven.
8. Hällstenarna rubbade ur sina lägen mellan hösten 1989 och juni 1990.
9. Arkeologisk dokumentation 1990.

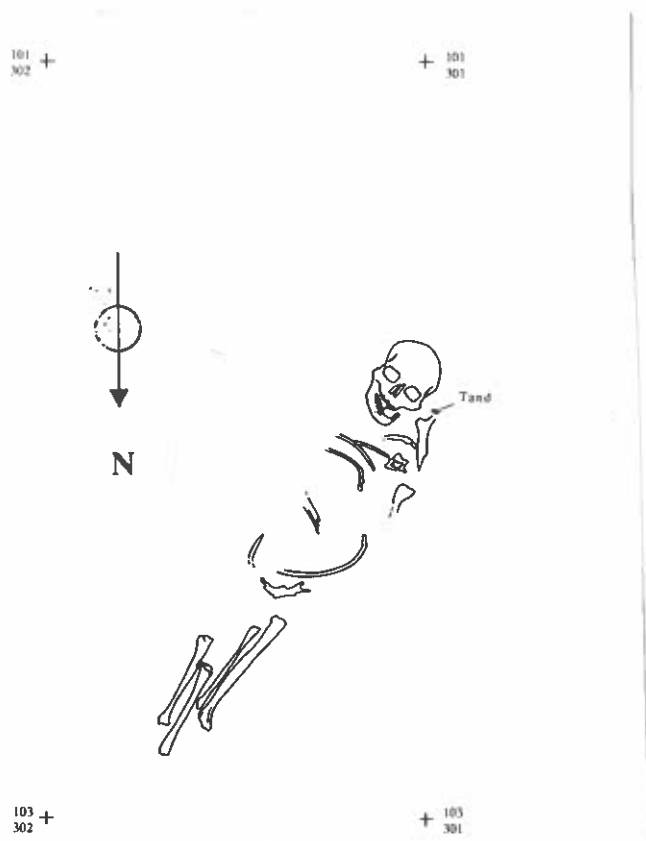

Fig. 5:4 Skelettet i gravanläggningen vid Suddum-soloj. Ritning av Ingela Bergman.

Mot bakgrund av gravanläggningens egenskap av turistattraktion finns det skäl att misstänka betydligt fler besök än vad som förtecknats ovan. Det föreligger en uppenbar risk för att gravhällar och skelettdelar även i fortsättningen kommer att rubbas och flyttas. Omflyttningar innebär inte bara att gravens utseende till det yttre förändras utan också att skelettet kan skadas. Dels kan skelettdelar bortföras eller skadas vid öppningstillfället, dels utsätts skelettet för påfrestningar, i form av exponering för väder och vind, som i ett längre perspektiv leder till skador.

Gravanläggningens skydd är otillräckligt och bör förbättras. Borttagande av gravinnehållet för förvaring i museum innebär förstörelse snarare än skydd och bör därför helt uteslutas. Enligt Silvermuseets mening bör graven i fortsättningen erhålla ett fysiskt skydd mot skadegörelse. Skyddets utförande skall vara sådant att den yttre konstruktionen ej förändras, men däremot möjligheterna att exponera gravinnehållet, dvs. skelettet. Utformning av skyddet bör ske i samråd med Ajttes samiska avdelning, Jokkmokk.

5.7. Referenser

- Manker, E. 1961. *Lappmarksgravar*. Acta Lapponica XVII.
 Sommarström, B. 1987. Ethnoastronomical perspectives on Saami religion. *Saami Religion*:211-250.

Bild 5:2 Klippgrav, Anna-Vuolla, skelett, fr NV. Foto av Ingela Bergman.

6. Teckenförklaringar

	Torv		Skörbränd sten
	Transkriberad torv eller osäker torv		Skenhällbildning
	Torv		Grop
	Rot eller stubbe		Förhöjning
	Kraftigt färgad jord		Sand
	Svagt färgad jord		Sand och grus
	Svagt färgad jordfyllning		Vattensjukt område
	Sotfärgning		Näver
	Kol och sot		Provpunkt
	Kraftig kolansamling		A-horisont (förmå och blekjord)
	Begränsning för blockrik terräng		Urlakningsskikt (blekjord)
	Fyndplats		B-horisont (anrikningsskikt)
	Osäker/diffus begränsning		C-horisont (opåverkad jord)
	Osäker/diffus begränsning		